

הביבליוגרפיה הנתונה לפני הקורא איננה שלמה. לא היתה זו מטרתנו לרכז כאן את החומר הביבליוגרפי המפורז בכל הספרות העברית לביבליוגרפיה זו – אופי שימושי של חומר-עזר לכל המתעניינים בשאלת התנועה העברית וביחוד – לנוער; היא מקיפה את הספרות המטפלת בפרובלימות הלשון, התרבות וחחינוך העברי, שהופיעה רק בלשון העברית בתקופת זמן משנת תר"ס (מלבד ספרים מועטים שהופיעו קודם) עד תרצ"ה. לא הכנסנו לתוכה את הספרות הקודמת שנתישנה וחדלה להיות אקטואלית. החומר הביבליוגרפי כולל את הבעיות הציוניות של התרבות העברית בכל היקפה העולמי ואת השאלות המעשיות של התנועה העברית בתחומי הגולה בלבד. בביבליוגרפיה קבענו את היצירות שהופיעו בצורת ספרים וקונטרסים, כמו כן את המאמרים שנדפסו בספרי-שנה, רבעונים, ירחונים ומאספים. מה שנוגע לשבועונים, נמנענו מלהביא אותם, הן מפאת אפיים הזורגליסטי המכריע, הן מפני שהחומר אינו מצוי ברובו בשוק. החומר סודר לפי המדורים דלקמן: (1) התנועה העברית; (2) הלשון העברית; (3) ריב הלשונות; (4) התרבות העברית; (5) הספר העברי והפצתו; (6) הדיבור העברי; (7) המבטא והכתיב העברי; (8) האמנות העברית; (9) החינוך עברי בארצות שונות; (10) ביבליוגרפיה.

I. התנועה העברית

אחד העם. תחית הרוח. "על פרשת דרכים" חלק ב'. קל"ב. ברלין.
 אי אפשר להטיל על ההסתדרות הציונית את העבודה לתחית ה"קולטורה" מכמה טעמים. צריך לברוא בשביל עבודת הקולטורה אורגניזציה מיוחדת בלתי תלויה.
 מ. קליינמן. כנסית הציונים במינסק. "לוח אחיאסף", ורשה, תרס"ג 1902.
 שאלת התרבות בכנסיה המינסקאית. בירורים להוצאתו של אחה"ע.
 הקונפרנציה ההאגית. דין וחשבון של "עבריה", קרקו, תרס"ט.
 דין וחשבון של הועידה ההאגית שנתכנסה בימי א-ג, ט' אלול תרס"ט בימי הקונגרס הציוני.
 אל העבריים (כרוז). הוצ. מרכז "עבריה", קרקו, תרס"ח.
 מרכז "עבריה" הוציא חוברת "על דבר תחית הלשון הלאומית והעבודה הקולטורית בעם". "עבריה" שואפת לתת פתרון רדיקלי לשאלת התרבות הלאומית ע"י החיאת הלשון העברית בגולה.

דין וחשבון של הועידה לשפה ולתרבות העברית בברלין. ורשה, תר"צ (1909).

פרוטוקול מפורט של הועידה. הרצאת מ. בוכר על ערך הלשון העברית בחזית האומה.

דין וחשבון לשפה ולתרבות העברית בווינה. ורשה, תר"צ ג.

פרוטוקול מפורט של הועידה. מכיל הרבה הרצאות וביניהן: על "הספרות היפה" של ד. פרישמן, על "הספר העברי" - של ח. נ. ביאליק, על "הדיבור העברי" של י. קליוונר, על "שוק הספרים העברי" של ש. רנובין ועוד.

ד"ר יוסף קליוונר. הקונגרס הציוני ה-XI והועידה העברית השלישית. "השלוח". כרך 29, דף 361, 1913.

שאלת הלשון העברית בוועידה השלישית של ציוני רוסיה בווינה. עמדתו של ז'בוטינסקי בשאלת הלשונות הועידה השניה ללשון ולתרבות העברית בווינה והערכתה.

הכנסיה העברית בברלין. ברלין, 1932. הוצ. "הברית העברית העולמית".

דין וחשבון של הכנסיה. מכיל הרצאות: ד"ר ש. רבידוביץ על "יסוד ברית העברים", מ. קליינמן על "הקונגרס העברי", ד"ר א. רוזנפלד על "הנוצר והתרבות העברית" ועוד. גם חזורים של "הברית העברית העולמית".

יהודה סולודוה. השקפה על התפתחות האגודה ופועלותיה. "השפה", תר"צ ב, פטרבורג, חוברות ב-ג.

סקירה על הוסד אגודת "חובבי שפת עבר" ברוסיה. פעולת המרכז בסטרבורג והסניפים בערי השדה. ההבדל בין האגודה וההסתדרויות העבריות שקדמו לה. פרטים חשובים על התפתחות האגודה אנו מוצאים גם בפרק "מחיי האגודה וסניפיה" שנדפס ב"השפה".

הועידה הארצית הראשונה של "תרבות", בפולניה. "תרבות", ורשה, שנה א' חוברת ג' תר"פ ב.

דין וחשבון מפורט של הועידה הראשונה של "תרבות" בפולניה. ראויות לתשומת לב ההרצאות של ד"ר מ. שניאורסון ומ. בייגל על "הדרכים החדשות בחינוך", מ. שיסמן על "ההשכלה מחוץ לבית הספר", מ. לחובר וא. שטיינמן על "מצבה של הספרות העברית", ד"ר י. סהון וד"ר י. כהן על "המבט העברי", ח. גרינברג על "הבימה העברית", וד"ר לוי - על צורת ההסתדרות של "תרבות".

"תרבות", ידיעות הוה"מ של הסתדרות "תרבות" בפולין. חוברת 24 (שנת 1935) ו-25-26 (שנת 1935), ורשה.

דו"ח מפורט מפעולות הוועד המרכזי לקראת הועידה הארצית החמישית של הסתדרות "תרבות"; החלטות שנתקבלו בוועידה.

דו"ח של הוועד המרכזי של "תרבות". ורשה, תר"פ ח.

דו"ח מפורט מפעולת מרכז "תרבות" בפולין משנת תר"פ ח עד תר"פ ט; הוגש לצירי הועידה הארצית השלישית של "תרבות" בפולין.

הכינוס הפדגוגי המרכזי של הסתדרות "תרבות" בפולין. "אפקים" 4-6 Nr. שנה שניה, 1933-34, ורשה.

כולל שורה של הרצאות ציוניות ומעשיות על החינוך העברי בפולין לכל גילוייו וגם החלטות הכינוס.

אגרות. עלון לחקירת מצב בתנועה העברית, יצא מטעם ועדה איניציאטורית לקריאת קונגרס עברי. תל-אביב.

כולל מאמרים: נתן ביסטריצקי - על ההסתדרות העברית העולמית ועל הקונגרס העברי כפעל אמצעי לה; פרוז. ד"ר יוסף קליוונר - קונגרס עולמי לתרבות עברית; שושנה סרסין - הצעה לחקנת הספרות העברית; מ. מ. אוסישקין - קרן לחינוך ולתרבות.

יוסף ליאון. לתולדות התנועה העברית בגרמניה. "דבר עברית" - קובץ לשאלות הדיבור העברי והפצת הספר העברי. חוברת א'. קובנה, תר"פ ט.

זכרונות על ראשית התנועה העברית בגרמניה. ייסוד האגודה "שפה ברורה". כינוס המועצה (1909) לקראת הקונגרס. טופס הכרוז צ"ד כינוס "הקונגרס לשפה ולתרבות עברית".

ד"ר ז. לוריה. אגודות לדבר עברית. "שאלות היום" חוברת א' וב', וילנה, 1918. דהש ליסד אגודות עבריות לדיבור עברי. אין למזג את האגודה העברית עם הסתדרות ציונית. תכנית ממשית לארגון האגודות.

ה. זל טופולסקי. התחיה. ברלין, תר"צ א.

מדבר בהרחבה על התחיה התרבותית; מברר את הסיבות שהניעו ליצור מוסד עליון לתרבות העברית "סני", שנקרא אחרי כן בשם "הסתדרות לשפה ולתרבות העברית"; קובע פרטים של תכנית-עבודה ומציג לכנס קונגרס לתרבות.

ד"ר ש. רבידוביץ. אם לא כאן - היכן? (הרצאה) הוצ. "ברית עברית עולמית", לבוב תר"צ ג. נתפרסמה גם ב"מאזנים", שנה ג', גליון ט-י.

מבקר את רעיון החיקוי של אחד-העם וקובע במקומו את רעיון שותפות-היצירה של המרכז והגולה. גם הגולה צריכה להיות מרכז של יצירה. הארץ והגולה משתתפות יחדיו בבנין התרבות העברית.

פ. שיפמן. לעתידה של התנועה העברית. "כנסת", ספר א', תל-אביב, תר"פ ח. גלחם ביאוש שתקף חוגים ידועים, אשר לא יאמינו בעתידה של התנועה העברית בגולה. הפרוט של קליטת תרבות וזה ע"י היהודים הולך ומסתיים, ומתעוררים כוחות חדשים הדורשים תרבות עצמאית. אבל כדי ליצור תרבות, עלינו להתגבר על המעצורים הסנימיים ולהבריא את רפיון-הרוח שבמחנה העברים.

ל. צנציפר. עשר שנות רדיפות. (מגילת הגזרות על התנועה הציונית ברוסיה הסובייטית), הוצ. הועדה ההיסטורית של ברית "קבוץ גלויות". תל-אביב, תר"ץ. מקיף את כל פרשת הרדיפות והגזרות על התנועה הציונית והעברית ברוסיה משנת 1919 עד 1930. הספר מכיל הרבה ידיעות ותעודות.

ברוך סטופניקר. ענויי היהודים ברוסיה הסובייטית. תל-אביב, תר"צ ב. הפרק הראשון מוקדש לרדיפת התרבות העברית. תכנון: רדיפת הדת העברית, טירור נגד הדת, השפה העברית, ח-חדרים, הסופרים העבריים וכו'.

החלוצ ברוסיה. לתולדות החלוצ הבלתי-ליגלי. הוצ. משלחת חו"ל של החלוצ הבלתי-ליגלי ברוסיה. תל-אביב, תר"צ ב.

כולל ידיעות גם על הפעולה התרבותית של החלוצ ברוסיה.

ש. לפני צקי. ההסתדרות העברית באמריקה. מקלט, כרך ד', ספר עשירי, תר"ץ. תוצאות הוצאה השלישית של "ההסתדרות העברית באמריקה" והכיוון החדש שהשתלט בה. במקום תצפול צריכים לבא מעשים: סידור החינוך (ייסוד סמינריון למורים), דאגה לספר ולעתון אצבר. י. בורלא. מן המסד. ברית העם, חוברת א', תל-אביב, 1934. ברור תפקידיה של הברית העברית העולמית. יסודות פעולתה הם: הלשון, תרבות-הרוח והיצירה האמנותית.

II. הלשון העברית.

א. ש. הרשברג. ההשתלמות ההיסטורית של רעיון תחית הלשון העברית. אודיסה, תרס"ט, הוצאת "עבריה".

הוראת המושג "תחיה"; סקירה כללית על מהלך ההתפתחות של השיח העברית; העברית במשפחת הלשונות השמיות; העברית בתקופת הבית הראשון ואחריו; יחס חכמי התלמוד אל הלשון העברית; ערך תחית הלשון בזמננו.

ד"ר שמעון ברנפלד. תחית השפה בימי הביניים. "השפה", חוברת א', סיון תרע"ב, פטרבורג.

גם בימי הביניים לא היתה העברית לשון מתה ועברה דרך של התפתחות מזהירה. סימניה: קביעת חוקי הלשון ודקדוקה. יצירת המשקל הפיוטי, פריחת השירה העברית, יצירת הסגנון המדעי וכו'.

ד"ר שמעון ברנפלד. השפה העברית בהתפתחותה. "השפה", נומר ב-ג, תרע"ב. סקירה היסטורית על התפתחות הלשון העברית החל מתקופת הקדם, שבה עמדו בני ישראל ביחס תרבות עם עמי כנען, בני צור וצידון, עמון ומואב — דרך תקופת ההשפעה של הלשון הארמית עד תקופת בית-שני, שבה הושפעה הלשון העברית על ידי היוונית והרומית.

ד"ר י. קלוזנר. עברית עתיקה ועברית חדשה. "לשוננו", כרך ב' חוב. א' תל-אביב, תרפ"ט.

המחבר דורש להעדיף את הלשון החדשה על לשון הראשונים, שהיא האחרונה בכל השכבות הלשוניות. דורש לשם קץ לחיקוי המיכני לצורות הלשון העתיקות, לשחרר את הלשון מכבלי הדקדוק ולהשליט לשון חיה וטבעית. רעיונות אלה כלולים גם במאמרו: "האנרכיה הלשונית". "השלוח" כרך ס"ג.

ד"ר י. קלוזנר. מוצאה של לשון המשנה. כתבי האוניברסיטה ובית הספרים בירושלים. קדם ויהדות, מחקר י"א, תרפ"ג.

לשון המשנה נשתלשלה מן העברית העממית המקראית שלפני גלות בבל. דעות המחבר, מעבר זה מלשון מקראית לשון המשנה לא בא באופן טבעי, אלא נעשה ע"י בית דין של חסמונאים. בית דין זה היה קובע חוקים, ומשום כך היה זקוק לשון ברורה ומדויקת. יצר את הלשון שנקראה אחרי כן בשם "לשון השנה" או "לשון החכמים".

אוצר ישראל. עברית. אנציקלופדיה, חלק שביעי, ניו-יורק, תרע"ד.

שמות השפה העברית, הלשון המקורית, התערבות הלשון הארמית. לשון המשנה, התערבות הערבית בעברית, העברית — שפה טבעית. מרחיבי הלשון בתקופת המשנה ובתקופת ההדשה. התנגדות להרחבת הלשון. הדיבור העברי.

מ. צ. סגל. לשון המשנה. (מוצאה ותולדותיה). מדעי היהדות, כרך א', ירושלים, תרפ"ו.

המחבר נלחם בדעה, שלשון המשנה היתה יצירה מלאכותית. לדעתו, הלשון המשנית היתה לשון מדוברת ולא לשון ספר. לשון המשנה נתפתחה לא על פי חוקים קבוצים ומוצקים ולא על פי חיקוי מלאכותי לדוגמאות קלאסיות, אלא בתור לשון חיה וטבעית, שינקה את חיותה ממקור הדיבור העממי — בתקופת המשנה.

א. קרלין. הרחבת הלשון במשנה ובתלמוד. "שפתנו", קובץ א', אודיסה, תרע"ו. שפת המשנה אינה ברירה בסגנון, אלא דרגה בהתפתחותה של הלשון העברית. שפת התנ"ך נהפכה בדרך של הרחבה לשון המשנה. הרבה מלים תנכיות — הונחו ונתרחבו בלשון המשנה למושגים יותר מופשטים או מקיפים. על התפתחות לשון המשנה תחת השפעת לשון המקרא מעידה גם הצובדה שמקורות המשנה היותר ישנים קרובים לשון כה"ק במקורותיו המאוחרים.

א. מ. ליפשיץ. עברית וארמית. "שפתנו", קובץ א', אודיסה, תרע"ו. הארמית והדיאלקטים שלה; השפעת הארמית על העברית; הגבול בין שתי הלשונות. השעבור של המלים הארמיות בלשון העברית.

פרופ. צבי פרץ חיות. הלשון העברית בימי האמוראים. "השלוח", כרך ט"ו, דף 350. האמוראים, אע"פ שדיברו ארמית, השתמשו בלשון העברית בתפילותיהם, בדרשותיהם, באגדותיהם ובלשון חכמה.

י. ל. קנסור. ערך הלשון העברית בחיי ישראל. "רשפים", חלק ב' הוצ. "צנטרלי", ורשה.

מתנגד למרחיבי-השפה המשתית את יסיה של הלשון העברית.

ד"ר י. ל. קצנלסון. השפה והסגנון. "השפה", חוב. א', תרע"ב.

מתנגד לבולמוס ההרחבה שתקף הרבה כוברים; מאידך גיסא מדגיש, שאת המלים החדשות הנחוצות לנו לצרכי המדע וחיי יום-יום צריך לדלות ממקור ספרותנו העתיקה או ליצור אותן ברוח הלשונות השמיות.

ד"ר יוסף קלוזנר. מרחיבי הלשון ומתנגדיהם. "השלוח" כרך א' 1896, ברלין. אין לפחד מפני התרחקות העברית החדשה משפת המקרא. תנועת הרחבת הלשון היא תוצאה טבעית של התפתחות הדיבור בארץ. חוסר המלים מכריח ליצור מלים חדשות. גם הספרות החדשה המצטיינת בדיקנות התיאור והציור דורשת הנחת מונחים חדשים ומדויקים.

ד"ר ש. ברנפלד. מניחי הלשון. "זכרונות ועד הלשון" חוברת ו', תל-אביב, תרפ"ח. מתנגד לשיטת-הלימוד ה"טבעית" הקרויה "עברית בעברית". שפה שפסקה התפתחותה הטבעית וחוללה להיות חיה בפני העם יכולה להיות שזה ספרותית, דתית, אבל לא שפה חיה, עממית(?). מתנגד בכל חוקף להרחבת הלשון העברית ע"י "ועד הלשון". שפה כתרחת ומתעשרת באופן טבעי, על ידי שימוש ספרותי, אבל לא ע"י יצירת מלים מלאכותיות.

ד"ר א. מזיא. מונחי לשון. "זכרונות ועד הלשון", חוברת ו', ת"א, תרפ"ח. תשובה על מאמרו של ד"ר ברנפלד: "מניחי הלשון". אצל כל העמים הנאורים קיימים ועדי-עשת, הדיבור העברי.

אקדמיות וחברות, שמטרתם לשכלל את הלשון ולחדש מלים. מבטל בראיות חותכות את ניסוקי ד"ר ברנפלד, שאינו מאמין בתחית הלשון העברית. על תשובה זו השיב ד"ר ברנפלד במאמרו "על הרחבת השפה" (נדפס בהצפירה תרצ"ו, ובשנת תרצ"ח — בזכרונות ועד הלשון). תשובה זו עוררה תשובת-משנה של ד"ר א. מויא, על שימוש הלשון ופירוש המלות, שנדפסה בזכרונות ועד הלשון. חוברת ו', תרפ"ח.

צבי הר-זהב. (1) תצורות של לשונות במקום לשון המשנה. (2) לאיזו לשון נזקק? "לשון דורנו", תל-אביב, י"ג להכרות בלפור. מוכיח, שרק לשון המשנה היא הלשון העברית הטבעית ורק אותה בלבד אנו צריכים להנהיג בספרות ובדיבור.

נ. ה. טורטשינר. תחית הלשון. "מאזנים", חוברת ג', תל-אביב, תרצ"ד. בהחיותו ובתרחיבו את הלשון עלינו לדאוג, שזו לא תתרחק ללא צורך מלשון העבר.

י. ה. טביוב. שפת עבר החדשה. כל כתבי. הוצאת "מוריה" — "דביר", ברלין, תרפ"ג. (נדפס ב"השלח", כרך י').

התפתחות הלשון העברית מתקופת הבית השני עד תקופת ההשכלה. המחבר מספל בעיקר בלשון המשנה. ההבדל בין לשון המקרא והמשנה. פרוצס התרחבותה של לשון המשנה ע"י הקנית הוראות חדשות למלים עתיקות. לשון המשנה הטיבה חותמה על כל הספרות התלמודית. הלשון העברית בימי הביניים ובראשית התקופה החדשה.

ד"ר א. ש. קמיניצקי. הלשון העברית. "השלח", כרך י"ד 1904 קרקו. הלשון העברית במשפחת הלשונות השמיות: המקורות של הלשון העברית העתיקה. תולדות הלשון העברית: תור הזהב, תור הכסף. לשון המשנה, לשון ימי הביניים ובעיקר לשון הספרות הפילוסופית. אמצעים אחדים להרחבת הלשון העברית.

מ. ב. שניידר. תורת הלשון בהתפתחותה. וילנה. א'תתנג להבה"ש. סקירה על תולדות הדקדוק; הלשון העברית והלשונות השמיות; התכונות המיוחדות של הלשונות השמיות; תולדות הלשון העברית; הלשון העברית עד גלות בבל ומגלות בבל עד חתימת כה"ק; הלשון העברית בתור לשון מדוברת אחרי חורבן הבית הראשון; הלשון העברית מזמן חתימת כה"ק עד חתימת המשנה; לשון המשנה; הלשון העברית בתור לשון מדוברת מחתימת כה"ק עד חתימת המשנה ומחתימת המשנה עד הימים האחרונים. הכתב, האורתוגרפיה, הסמורה, הניקוד.

צבי הר-זהב. יסודות החיאת הלשון. "לשון דורנו", תל-אביב, י"ג להכרות בלפור. (1) צריך להחיות את לשון המשנה, כי לשון זו חיתה סמוך למיתתה; (2) צריך להשתמש בכל האוצר הגדול של הלשון ואסור לדלדל; (3) בהרחבת הלשון קודמים המקורות העבריים, אחריהם — הלשונות השמיות ואחריהן — האריות; (4) יחד עם לשון המשנה עלינו לקבל גם את דקדוק המשנה ולהתאים לחוקיו וכללי את הלשון והדיבור; (5) גם הכתיב צריך להיות לפי חוקי הדקדוק ורוח הלשון. (6) הכתב נתקדש במשך מאות שנים בתור כתב לאומי-דתי ואינו ניתן להתחלף באחר.

אליהו ספיר. הרחבת שפתנו והערבית. קובץ מכתביו. יפו, תרצ"ג. אגב טולמוס עם ד"ר ש. ברנפלד ומ"ל ליינבלום מוכיח, שהלשון הערבית השפיעה בדורות העבר

השפעה עצומה על העברית. יש להרחיב את הלשון העברית, על חשבונה של הערבית. שהיא יותר קרובה לרוחנו מהארמית.

ה. נ. ביאליק. חבלי לשון. כל כתבי. חלק ב' תרפ"ג, ברלין. נדפס ב"השלח", כרך י"ח 1908, אודיסה.

(1) הואיל ולנו הלאומיים יש צורך כללי, גמשי בתחית הגמורה של לשוננו העברית בדיבור ובכתב כאחד, שכבר יש לה סימנים ממשיים בא"י — יש לנו איפא על מה להשען בעבודת שכלול לשוננו בכלל; (2) הרחבת לחוד וגידול והתפתחות לחוד; הגידול והתפתחות לעולם קודמים במעלה מן ההרחבה; (3) מלון עברי שלם ומשוכלל, מלון של כינוס הרכוש הלשוני מכל הדורות במלא גידולו והתפתחותו — הוא קודם איפא לכל מעשי ההרחבה ותרגומי מלונים; (4) תקנה הגמורה של הלשון העברית לא תבא אלא עם תחית הגמורה בדיבור. (מטיכומי המשורר).

א. ציוני. שאלת הקולטורה ושאלת הלשון. "השלח", כרך י"ז (דף 97) 1907. מתנגד באופן נמרץ לשניות הלשון. במרכז עבודתנו התרבותית צריכה לעמוד תחית הלשון, ואסור לשטש את הצורך החיוני הזה בדיבורים ממוצאים ע"א קולטורה, שכל אחד מכניס בה תוכן אחר (אחד העם — את יעודי הנביאים, ברדיצ'בסקי — "שינוי ערכין" וכו'). הלשון העברית מיהדת הכל, אפילו את הרעיונות היותר מהפכניים.

נחום סוקולוב. להחזיר עטרה ליושנה. "ברית העם", חוברת א', תל-אביב, 1934. הלשון העברית וגלגולי התפתחותה. השפעתה על לשון העמים ותרבותם. הכרת ערך הלשון ע"י העם הישראלי. חשיבותה בעד תחית האומה. הצד השווה שבין העם ולשונו. כרקטריסטיקה של הלשון העברית. חובת התנועה הציונית כלפי הלשון העברית.

י. אפשטיין. עברית בעברית. "השלח", כרך ד' ברלין 1898. אחדות ממעלותיה של השיטה הטבעית — הן: (1) השיטה הטבעית מעסיקה את כל חושי הילד ומותאמת לתפיסתו החל מ-4 שנים; (2) בהגיע הילד לשש שנים ידע את יסודות הלשון ויוכל לקרוא את ספרי התורה; (3) תרגיליו לבלתי הוציא דבר מפיו בסרם שיתברר לו פירושו על פי מראה עיניו; (4) ע"פ השיטה הטבעית מעכל הילד את לימודו מהרגע הראשון ואינו מאבד זמן לתרגומים והסברות; (5) התלמיד מתרגל לחשוב בשפה העברית ובבא"ל לכתוב בה עליו רק להעלות על הגיר את הרשמים שכבר נחרתו במוחו; (5) לגבי השיטה הטבעית אין צורך להוציא בכל מדינה ספרי לימוד מיוחדים, וכל מורה עברית יכול לעמד את שפתנו בכל ארצות תבל מבלי לדעת את שפתן.

נ. סוקולוב. מגמת המליצה הנכריה. "מאזנים", חוברת ו. תל-אביב, תרצ"ד. מותח בקורת על ההתנגדות למליצה העברית. ההתרחקות מהמליצה מביאה לידי השתטחות הלשון אי לידי רדיפה אחרי מליצה זרה המנהלת את ימי לשוננו, דורש לשקוד על ניקוי הלשון ממליצה נפרזת.

י. כרמל. נוסח וסגנון. "גליונות", חוברת ד', תל-אביב, תרצ"ד. הנוסח (השתעשעות בלשון לשם הלשון) והסגנון. השואת הלשון העברית ולשונות אירופיות מבינה הנוסח והסגנון. בלשון העברית דוחה הנוסח את הסגנון.

ז. אפשיין. הסכנה הז'רגונית ומהותה. "השלוח", כרך כ"ב, אודיסה, 1910.

האידית לא התרומם למדרגה של הבעת המחשבה הלאומית הישראלית בהיקפה העולמי. על ידי הכרת זכות הלשון האידית אנו משנים את האופי ההיסטורי של תרבות ישראל. רק העברית שומרת על קשרנו עם היהדות ההיסטורית.

מרדכי בן הלל הכהן. שפת הגלות. "לוח אחיאסף", דף 381, ורשה, תרס"ג. רואה באידית לשון עממית מדוברת ודורש לדבר בה אל המוני העם ולנצלה לצרכי התנועה הלאומית. באידית צריך ליצור ספרות מובנת להמוני העם, אבל אין לעשותה לשון לאומית וספרותית. האידית אינה צוררת לעברית, כאשר היא לשון זמנית ומקומית.

א. ל. לוינסקי. חיי עולם וחיי שעה. כל כתבי, חלק ג' אודיסה, תרע"ג, הוצ. "יבנה". מלמוס-דברים בין המחבר ובין שלום-עליכם בשאלת האידית. רק מה שנוצר בעברית יישמר לדורות: היצירות שנתחברו בלשונות אחרות ניצלו רק על ידי תרגומן העברי. האידית היא בעיני המחבר מכשיר לאומי הקובע ברכה לתנועתנו הלאומית, אבל לא נכס לאומי בפני עצמו.

הרשימה "יוחנן הסנדלר לפנים והיום" שנכתבה בתור תשובה לרבניצקי היא סאטירה חריפה על התנועה האידית המודרנית.

מידד. מכתב ממידד לאלדד. "לוח אחיאסף", ורשה, תרס"ג, דף 507.

מידד (רבניצקי) במכתבו לאלדד (שלום-עליכם) מותח בקורת על העברים הרודפים את ה"ז'רגון" מתוך רגש של "משכילות" ואריסטוקרסיות מדומה. יחד עם זה מגנה את חסידי ה"ז'רגון" הקיצוניים, השואפים להרים את שפת העם למדרגת לשון לאומית.

ד"ר י. ל. קצנלסון. עברית וז'רגון. (הלשון והחינוך) הוצ. מרכז "עבריה", קרקו, תרס"ז.

גאוס באספה הכללית של "חברת מפיצי השכלה" בפטרבורג 1906. מתנגד להוראת האידית בתור לימוד עצמאי בבה"ס של החברה, וכמו כן להוראת הלימודים הכלליים באידית. האידית איננה תריס בפני ההתבוללות. הספרות האידית יונקת לשון מהספרות העברית ובמות הספרות העברית תמות עמה גם הספרות האידית. עם ביטול תחום המושב ברוסיה, יהי ה"ז'רגון" שפה מתה. לכל היותר תהיינה לנו שתי שפות מתות — אחת עם ספרות בת שלשת אלפים שנים ואחת עם ספרות בת שלוש שנים.

אחד העם. ריב לשונות. "על פרשת דרכים", חלק ד' ברלין, "יודישער פערלאג". לשון לאומית פירושה: לא לשון הדיבור, אלא לשון הקולטורה הלאומית. אין "זיווג שני" נוחג בחיים הלאומיים. עצם הופעתה של "הלאומיות הז'רגונית" הוא סימן שהלשון מתחילה להשתכח. יחס העם אל ה"ז'רגון" ואל הלשון העברית. הפחד שהתנועה הז'רגונית הפילה על העברים הוא פחד שוא.

ח. נ. ביאליק. שאלת הלשונות בישראל. (הוצאה בקובנה כ' אלול תר"ץ) "העולם", גליון מ"א ומ"ב 1930.

שאלת-הלשונות אפשר לפתור רק במתודה היסטורית. ההיסטוריה תלמדנו, שעם ישראל דיבר בתקופת גלותו בהרבה לשונות, ובאחדות מהן — בארמית ובערבית — יצר יצירות חשובות, אבל קיום נצחי נבטח רק ליצירות עבריות. ומשום כך השתדלו גדולי האומה לתרגם לעברית את היצירות, שנתחברו

בלשונות לועזיות. לאידית יש זכות ואפשרות של קיום, כל זמן שהיא דבוקה בעברית ויונקת ממקורה. מן הרגע שהיא פורשת מן העברית, היא מאבדת את עולמה. מהספרות האידית ישאר לדורות רק מה שיתורגם לעברית.

מ. קליינמן. לשונותינו. "השלוח", 1908, אודיסה.

אם נכריז על אידית כעל שפתנו הלאומית היחידה, נהיה מוכרחים לוותר על קרוב למחצית היהודים שאינם מדברים אידית. ומשום כך אנו מחשיבים את הלשון העברית המגשמת את רעיון האחדות הלאומית כלפי פנים וכלפי חוץ. מאידך גיסא אסור לנו לזלזל באידית, שבה מדברים המוני העם. מסקנת המחבר: לדרוש מהממשלה שתכיר בשתי לשונותינו כאחת ותשאיר לנו להתוות גבולות ביניהן בחיים ובחינוך.

פ. שיפמן. אחדות הלשון. "השלוח" כרך ל"ה, 1918, אודיסה.

מבטל את הדעה, ששאלת הלשונות היא שאלת מעמדות. בלי אחדות של לשון אין אחדות של תרבות; בזה מודים גם העברים גם האדישאים ומשום כך שואפים גם שניהם להשליט את הלשון שלטון יאיד בחיים וביצירה. המחבר מציג תכנית עבודה, כדי לסייע לפרוצס ההיסטורי של השלטת העברית בחיינו. דורש מהעברים, שיכניסו הרבה מלים עבריות לאידית, כדי להסוך אותה לדיאלקט עברי. (ראה י. ה. סביוב).

י. ה. סביוב. הלשון העברית. כתבי. הוצ. "מוריה" — "דביר". ברלין, תרפ"ג. היסודות העבריים בז'רגון הם מרובים ועלינו להשתדל להרבות מלים עבריות בשימוש ה"ז'רגון", כדי להסוך אותו במשך הזמן לשון עברית טהורה (?). הסיבות שהשפיעו על הכנסת היסודות העבריים לז'רגון. בטוף המאמר — רשימת המלים והמבטאים העבריים, התלמודיים והמחודשים שנמצאים בלשון האידית של ליטא, רייסין וזמט.

מ. א. יחיאלי. לשאלת השפה. ציריך, הוצאת "המצפה", 1921.

מתנגד לאידית. כרקטריסטיקה של שונאי העברית לסוגיהם השונים. ביטול הנימוקים של האדישאים. מלחמה בכפילות הלשונות הלאומיות.

מ. שיינקין. עתידותיה של השפה העברית. "לוח-אחיעבר", קובץ ב', ניו-יורק, תרפ"א. דן בעיקר על עתידה של האידית באמריקה. מצוין, שהדור השני של יהודי אמריקה כבר מדבר אנגלית.

ד"ר י. קלויזנר. הסכנה הקרובה. "השלוח" כרך ט"ו.

דן על תופעות דיהיסטוריות, שנתגלו בתקופתנו ומציין את התנועה האדישאית כאחת החוליות בשלשלת התנועות הדיהיסטוריות, שמגמתן — להשמיט את הקרקע ההיסטורית מתחת לרגלי ישראל. כל תנועה שביטלה מונח רעיון הדיהיסטוריה סופה להביא לאחר זמן ידוע גם לידי דינאמיות.

חיים ארלוזורוב. ניו-יורק וירושלים. כתבי ח. ארלוזורוב. כרך ה', מכתב חמישי. תל-אביב, תרצ"ד. גם "התקופה", כרך כ"ו, הוצ. שטיבל, תל-אביב.

סקירה על דרכי התפתחותה של היהדות האמריקנית והערכת הכוחות הפועלים בה. התפשטות הטמיעה הסוציאלית והטמיעה הלשונית הכרוכה בה. הדור הצעיר היהודי מדבר אנגלית. סיכויי האידית.

מתתיהו מיוזס. לשאלת הלשון היהודית. "העתיד", חלק נ', ברלין-וינה, תרפ"ג. מתנגד לדעתו של אחד-העם שלשון העם איננה לשונו הלאומית של העם. להיפך מוכיח, שכל עם

פותר על לשונו הספרותית שאינה מוכשרה יותר לספק את צרכי נפשו. כך עזבו הרוכנים את הרומית; הצרפתים, האיטלקים והספרדים הרימו את לשונותיהם העממיות למדרגה של לשונות ספרותיות.

מיכה יוסף בן גוריון. בדבר הלשון; בדבר לשון וספר; שניות. בשדה ספר, חלק א' ליפסיה, תרפ"א.

שתי לשונות ספרותיות היסטוריות לנו — עברית וארמית. אנו עברים-ארמים בלשוננו. סופרי ישראל בתקופת ההשכלה ובזמננו כתבו גם בשפת המקרא גם בשפת התלמוד, גם עברית גם רבנית. שניות דומה לזו רואה המחבר גם בספרות הישראלית המודרנית — היא עברית ואידית. לכל אחת תחום יצירה מיוחד ואין אחת יכולה לרשת את מקום חברתה. האידית היא לשון ההוה, שבה אנו רק בחינת מקבלים מתי יום יום; אזור לנו לתת, כי עד ידי התינה, כלומר "שכלול" הלשון אנו משחיתים את יפה.

צבי ויסלבסקי. עשרים שנה לטשרנוביץ. "התקופה", כרך כ"ה. הוצ. שטיבל, תרפ"ט.

סקירה על צמיחתה של התנועה האירישאית והתפתחותה המהירה של עמדותיה ומוסדותיה התרבותיים אחרי הוציאה. יחזן של שורות העם השונות לאידית היה חיובי, ואף על פי כן עדים אנו היום לסימני ירידה של התנועה הזאת. לשון המדינה כובשת את עמדותיה של האידית. יובל העשרים צורר בחוגי האירישאים חשבון-נפש על שאלת עתידה של התנועה.

י. קויפמן. גולה ונכר. הוצ. "דביר", תל-אביב.

הלשון האידית היא חלק בלתי נפרד של התרבות הגיוסאית. ע"פ רוב יצרו היהודים בגיטו החדש דיאלקט חדש. מלבד הדיאלקט הזה זקוקים היהודים גם ללשון המדינה. פילוג זה של לשון העם מעיד על חולשתו של הדיאלקט האידית. לצמים גורמליים יש רק לשון אחת. בארצות אירופה המזרחית שבהן משתמשים היהודים בדיאלקט האידית, מודקקים הם ללשון המדינה. המעבר אל ההרבות החילונית יקרב את קצה של האידית שעתידיה להשתכח מישראל.

ד"ר י. קלצקין. גלות וארץ. "תחומים", דביר. ירושלים-ברלין. תרפ"ה.

הזרגון מתקיים עדיין בזכות שרידי החומה של הגיטו. העברית תפסה את מקומה מחוץ לחיי יום יום, וגם עכשיו תוכל להיות מעין מדור לנשמה היתרה של האומה. אבל הזרגון הוא שסת החיים של הגיטו ולא יוכל להתחיל מעמד, כשיגיע לידי התנגשות בשפת החיים של הסביבה הזרה. אפ"כ צריכים אנו בעבודתנו להשתמש גם בעברית גם בזרגון, (ששניהם יחד אינם בנייקים בגולה) בתור אמצעים לאומיים.

ד"ר א. רופין. התפרדות השיתוף הלשוני. הסוציולוגיה של היהודים. כרך ב', הוצ. שטיבל, תל-אביב, תרצ"ג.

שנויי לשון בתולדות היהודים; פריחת הלשון האידית עד תקופת ההשכלה. ירידתה באירופה המערבית והתיכונה. סימני ירידה של האידית בארצות אירופה המזרחית. מספרים סטטיסטיים. תחית הלשון העברית בארץ-ישראל. התפשטות הלשונות הלועזיות בקרב היהודים. שנוי-הלשון ותוצאותיו בחיי היהדות.

IV. התרבות העברית

אחד-העם. תחית הרוח. על פרשת דרכים, חלק ב' דף קי"א.

העבודה הרוחנית צריכה להתפתח בשני דרכים: (1) ליצור בארץ ישראל מרכז רוחני, כדי להחיות את התרבות העברית, את הספרות ואת המדע העבריים; (2) לחוש את ההינוך בגולה וליצור בתי ספר מבוססים על יסודות לאומיים. העבודה הראשונה ככוונת לשם תחית הרוח העברית המקורית; השניה מכוונת להרמת המצב התרבותי בישראל.

מ. י. ברדיצבסקי. דרכים (לשאלת התרבות). בדרך ב' הוצ. שטיבל, ליפסיה, תרפ"ב.

היתה לנו תרבות התנ"ך, תרבות היהדות האלכסנדרונית, תרבות התלמוד, תרבות של פילוסופיה דתית, תרבות הקבלה ואחרים, אבל עתה נקדעו החיים באחלי יעקב לקרעים שאינם מתאחים. היסלא הדבר שמיטב בנינו הולכים "לנטור כרמי זרים"? המחבר גומר בקריאה, שגאולת היחיד קודמת לגאולת הכלל.

ד"ר י. קלצקין. גלות וארץ. "תחומים", דביר, ירושלים-ברלין, תרפ"ה.

ההתבוללות היא לא רק חסא לאומי, אלא גם חסא אנושי. קשים מתבוללי ישראל לאומות העולם כספחת. התרבות הכללית היא צרה לאומית לנו בנכר, במדה שהיא מביאה אותנו לידי התבוללות, הואיל ואנו מחוסרים כלים לאומיים, כדי לקלוט בתוכם את התרבות הזרה, אבל אנו נבנים ממנה, עד כמה שאנו מכוונים דרכנו ליציאה מן הגלות ונוטלים עמנו את הרכוש התרבותי שרכשנו מהתבוללות.

נ. סירקין. מן היהודיות אל העבריות. "תרבות". שנה א', חוברת ה' 44-42, תרפ"ב.

כוחה של האידיות היה גדול וחיובי בתור אמצעי לקולטורה, להשכלה המונית ולאירגון הפרולטריון במלחמת קיומו. אבל כשניסתה להתרומם למדרגה של ספרות אמיתית ולהציג כף רגלה בשדה השירה והפילוסופיה — קצר כוחה. סופה של האידיות להוליד את העבריות. "העבריות תהיה קדושה-חילונית: דם החיים, חיי ההווה היוצר ובונה ידורם בעורקיה ורוח-העתיד יעטוף אותה באדרת הקדושה".

פ. שיפמן. על התנועה העברית. "החנוך", שנה עשירית, חוב. ג-ד, תרפ"ז. אין בונים תרבות על תנאי. השיתוף ביצירת התרבות הוא צווי מוחלט ליחיד. על ידי היצירה מתקשר היחיד עם האומה ועל ידיה עם האנושיות. אין לאדם מישראל דרך אחרת להתקשר עם האנושיות, אלא על ידי התרבות העברית, שצריכה להיות — תרבות לשמה.

אחד העם. הלשון וספרותה. כל פרשת דרכים, כרך א', הוצ. יידישר פרלג 1921. התפתחות הלשון והספרות העברית בימי הביניים. המחשבה היתה המניע הראשי להרחבת הלשון, הספרות החדשה מעדיפה את רגש היופי על המחשבה, ולפיכך לא יכלה ליצור לשון מדויקת בהתאם לצרכי המחשבה של זמננו. הרחבת הלשון, כפי שהיא באה לידי גילוי בספרותנו החדשה, היא מלאכותית. רק ספרות המזינה את המחשבה, לשונה מתרחבת בדרך טבעי. ומשום כך עלינו לשים לב לא לעניות הלשון, אלא לדאוג למיתוח המחשבה.

א. מ. בורוכוב. מקור ותרבות. "מעברות", כרך א', חוברת ד', יפו.

האמן המתאר את חיי ההמון בלשוננו הוא — יותר קרוב להם מהסופר המתאר את העם בלשון העם. במקרה הראשון ענין לנו עם תרגום מלשון החיים ללשון האמן, ובמקרה השני — עם תרגום שני (תרגום מלשון החיים ללשון האמן ומזו — ללשון העם). יוצא, שהסופר העברי החי בעולם הדמיון והמחשבה העבריים — הוא מקורי והסופר האידי — הוא מתרגם.

א. שטיינמן. התרבות העברית. "תרבות" שנה א', חוברת א', ורשה, 1921.

תרבותנו בגולה היתה בעלת תוכן יהודי בלי צורה נאותה; ע"י תחית תרבותנו אנו באים להשיב לה צורה לאומית. תחית העברית דורשת קנאות, וזאת צריכים לדעת עסקני התרבות בזמן שהצד שכנגד מבקש לעקור את העברית מן השורש.

ד"ר י. קלויזנר. ירידת הספרות וחובת הסופרים. (הרצאה) "השלוח", כרך מ"ג, ירושלים, תרפ"ה.

הסיבה העיקרית של ירידת הספרות היא — ניתוק הקשרים בין החיים ובין הספרות. כל התנועות החברתיות של ישראל במאה האחרונה היו מעורות בספרות העברית (ה"השכלה", חיבת ציון, הציונות המדינית).

י. עקב כהן. כלפי פנים וכלפי חוץ (מכתב גלוי). "סנה". ורשה, כרך א', תרפ"ט. עברית היא לשוננו הלאומית לא רק כלפי פנים, אלא גם כלפי חוץ, בדרישותינו כלפי הממשלה. עלינו להדגיש את יחסנו זה לעברית בלי פשרות ויתורים. מתנגד לפוליטיקה של הצירים היהודים בסיים הפולני, אשר דרשו זכויות בשביל בתי הספר העבריים והאידיים גם יחד. על מכתב גלוי זה ענו הצירים י. גרינבוים וד"ר י. טהון, ("סנה", דף 385), שהסבירו את נימוקי המוליטיקה של ה"הוג" היהודי בסיים, על תשובות אלו באה תשובתו של י. כהן.

ח. נ. ביאליק. דברים שבעלי-פה. ספר א. תל-אביב, תרצ"ה, הוצ. "דביר".

נאומים שנשא המשורר והרצאות שהרצה משנת תרצ"א עד ימינו, בקונגרסים, בוועידות, ובכינוסים על שאלות הלשון, החינוך והתרבות, אגב סקירות מקיפות וניתוחים מעמיקים קיבע המשורר בסגנונו הקלטי יסודות ועיקרים בכל השאלות הנוגעות לתחית רוחנו. ספר-מופת לחקר מהותה של התרבות העברית, החשובים שבנאומים והרצאות: על אמריקה; תחית הספרדים; הספרות והסוצר העברי; לשאלת התרבות העברית (40 דפים); הציונים הכלליים ועבודת התרבות.

ח. נ. ביאליק. מכתב אל העורכים. הוצאת "דביר", ספר א'. פרלג ברלין, תרפ"ג. מקדם בשמחה את הופעתו של מאסף עברי לחכמת ישראל במערב. מדבר קשות עם יוצרי "חכמת ישראל" בגרמניה, שפירסמו את מיטב יצירותיהם בגרמנית, רק מה שנכתב בעברית-נשאר לדורות והפך את המחשבה והמדע העברי.

תרבות וחינוך ב"החלוץ". הוצ. "החלוץ" ורשה, 1934.

מדברי חברים במועצה הארצית של "החלוץ" בפולין (1934). רעיונות והגיונות על תרבות העבודה. לא תרבות כשלעצמה, תלושה, כי אם תרבות המחברת לקרקע ולממשל" (מדברי ההקדמה).

V. הספר העברי והפצתו

פ (נח"ס) ש (י פ מ נ). ספר עברי לגולה! (הצעה). "כתובים", שנה ג' נומר קא-ב. מציע ליסד בארץ חברה, "למען הגולה העברית", שתפקידה להעניק חנם ספרים עבריים לספריות בגולה. הצעות מעשיות, ליסד להוציא את הרעיון אל הפועל.

ש. ט ש ר נ ו ב י ק. שוק הספרים העברי. דין וחשבון של הועידה העברית בווינה. ורשה, תרע"ג.

מספרים ועובדות על מצב שוק הספרים העברי לפני המלחמה. המחבר רואה את הדרך היחידה להפצת הספרים — בתשלומים לשיעורים. ההסתדרות העברית ללשון ותרבות צריכה להיות גם "אורגניזציה של מפיצי ספרות".

א. קפלן. דרך להפצת הספר העברי (הרצאה). דו"ח של הועידה העברית בווינה. מונה את סיבות הירידה של שוק הספרים העברי והן: 1) ליקויים בשיטה המסחרית של המ"לות העברית והעיקר — ההתחרות בהוצאת הספרים; 2) חוסר בתי-מסחר לספרים עבריים; 3) חוסר אירגון שלם וקבוע של מכירת הספרים; 4) חוסר בקורת על ספרים עבריים בעתונות העברית. מציע תכנית מפורטת של הצעות מעשיות לתקנת ההפצה של הספר העברי.

ש. גולדברג. היש קוראים עבריים? (מעט סטטיסטיקה). "השלוח", כרך י"ז 1907, דף 417.

עומד על אפיו של הקורא העברי על יסוד סטטיסטיקה של ספריה פולטבית, שנעשתה בשנת 1904-5 ובא לידי מסקנה, שקוראי-עברית הם ברובם צעירים, הדורשים בשורה הראשונה ספרות לעצרים וספרות יפה, הקורא המשכיל מהדור הישן הולך ופוחת.

ג. קוהלת. הקונה העברי וספריו. "איים". קובץ א' דף 91. לונדון, תרפ"ח. את המקום הראשון בקרב הקוראים העבריים תופס הנוצר הכתלסד הקורא ספרי לימוד וספרי קריאה, חוגי הקוראים הם: צעירים סתם, מורים ומשכילים-חובבים, המחבר שאב את החומר מבית מסחר לספרים עבריים בלונדון.

* * * הספר העברי, 1914-1924. לתערוכת הספר העברי. ורשה, תרפ"ד.

קובץ מאמרים מוקדשים לתערוכת הספר העברי שנערכה בורשה, מכיל את המאמרים: "הספר העברי" ל. פיכמן, "ירושל שלשת הספרים" לאהרן צייטלין, "הספרות העברית המדעית החדשה" לד"ר י. ג. שמחוני, "הספר המתורגם" מאת פלאי ו"חמשה מולים" ל. פיכמן.

פ. ש י פ מ נ. למצבה של ספרותנו החדשה. "השלוח", כרך מ"ג, דף 481, תרפ"ה. מונה את הסיבות והגורמים שהמעטו את השפעת הספר בחינוך; חלקם — סיבות חיצוניות הטבועות בחותם תקופתנו הנוכחית (תיאטרון, קריאה בספריות), חלקם — סיבות פנימיות (שיבה אל מקורות ספרותנו העתיקה על חשבונת של ספרותנו החדשה); מצד שני — חדלו הצעירים לבקש בספרים את חכמת החיים.

VI. הדיבור העברי

אליעזר בן יהודה. עד אימתי דברו אבותינו עברית? ניר-יורק, תרע"ט, הוצ. "קדימה".

סקירה היסטורית על הדיבור העברי מתקופת חורבן בית ראשון עד וותימת המשנה.

ד"ר י. קלוזנר. הדיבור העברי. הוצ. "עבריה", אודיסה, תרס"ט.

מבסס את נחיצותו ואת אפשרותו של הדיבור העברי בגולה. על אף כל המניעות הקשות אפשר להחיות את העברית בתוך לשון דיבור בצד הוירגון. דורש לפנות ללשון העברית את המקום הראוי לה בבית ובבית"ס, באספות לאומיות, בחברות ובאגודות.

מ. י. בריצבסקי. בדבר הלשון (בכתב ובפה) "בשדה ספר", ליפסיה, תרפ"א הוצ. שטיבל.

אינו מאמין באפשרות תחית הדיבור, כל זמן שחסר לו הבסיס הקרקעי.

א. ד. גורדון. הדיבור העברי. כל כתבי. חלק ד'. דף 42-233. תל-אביב, תרפ"ח תחית הלשון ותחית הדיבור. בתחית הלשון העיקר האיות: יחיד בעל לשון חיה יצליח להחיות את הלשון בפי אחרים יותר מאלפי מדברים בדיבור פונוגרפי. בתחית הדיבור העיקר הכמות: צריך להרבות באגודות דוברי עברית שתאחדנה להסתדרות אחת. האגודות המרכזיות צריכה לפעול בארץ-ישראל.

ח. נ. ביאליק. תרבות ופוליטיקה. כל כתבי. ברלין, תרפ"ג.

חולק על דברי אוטישקין, שהתנועה של תחית הדיבור העברי אינה תנועה תרבותית או פדגוגית, אלא אך ורק תנועה פוליטית. כל "תחיה" וכל שכן תחית שפה העומדת "אך ורק" על פרוגרמה פוליטית ואינה ילידת פנים, שאינה נפשית צמוקה לשלמות פנימית, — "תחיה" כזאת אין כל ערך הפוליטי.

א. דרויאנוב. ציונות בפולניה. הוצ. "מסדה", תל-אביב, תרצ"ג.

המרק השלישי מטפל בשאלת הדיבור העברי בגולה. המחבר משיג על דברי ח. נ. ביאליק ונ. ביסטרצקי שקיטרגו על סירוס הלשון העברית בפי הנוער בגולה.

א. ד. גורדון. עבודת התחיה בארצות הגולה. כל כתבי. חלק ד'. דף 190. תל-אביב, תרפ"ו, הוצ. "הפועל הצעיר".

עבודת התחיה בגולה — פירושה: שיבה לעבודה גופנית ולדיבור העברי. לאידית אין עתיד בגולה. הדור הצעיר מדבר כבר בלשון המדינה. המחבר מאמין באפשרות הדיבור העברי בגולה, אבל נחוץ ליצור תנועה עברית חלוצית לא רק בשביל ארץ ישראל, אלא גם בשביל ארצות הגולה גופן.

VII. המבטא העברי והכתיב העברי

דויד ילין. המבטא (הרצאה בועד "הלשון העברית"). ירושלים. זכרונות הועד. תרצ"ג. חוברת ג'.

מבטאו של רוב מגני העם, המבטא האשכנזי אינו מורחי; המבטא החדש שנתקבל בארץ ישראל הוא אמנם מורחי, אבל רק להצאין. דורש לקבוע, מבטא מדויק, הנותן לכל אחת מאותיות האלף-בית שלנו בסוי מיוחד. קובע את הבטוי של האותיות המסומקות.

חומר חשוב על שאלת המבטא אנו מוצאים בדברי חברי ועד הלשון ישראל איתן, ד"ר א. מויא, א. מ. לונק, ח. ל. זוטא, ויוסף מיוחס, אשר השתתפו בוויכוחים אחרי הרצאתו של ד. ילין. (זכרונות ועד הלשון) ראה גם את החוברת "המבטא והכתיב בעברית" של דויד ילין. ירושלים, דפוס א. מ. לונק, תרס"ה.

ז. ז'בוטינסקי. לשאלת המבטא העברי. "החנוך", קובץ פדגוגי, תרצ"ג.

ד"ר יהושע טהון וד"ר יעקב כהן. בשאלת המבטא. "תרבות", שנת תרפ"ד. הרצאות בועידה הארצית הראשונה של "תרבות" בפולניה.

ד"ר יהושע טהון רואה במבטא הספרדי המדובר בארץ גילוי של "סקולריזציה" של השפה העברית בניגוד למבטא האשכנזי, שהוא המבטא של הדת, בית-הכנסת. דורש להנהיג את המבטא הספרדי בכל בתי הספר מיסודה של "תרבות".

לפומתו ד"ר י. כהן מצדד בזכותו של המבטא האשכנזי, היות והמבטא הספרדי מבטל את הריחמוס של השירה העברית החדשה הכתובה כולה בהברה אשכנזית. דרש להסיר את שאלת המבטא מעל מרק הוועידה.

ד"ר י. כהן שינה, כידוע, את השקפתו בשאלה זו ובזמן האחרון התאים את שיריו להברה הספרדית.

ד"ר שאול טשרניחובסקי. לשאלת המבטא והנגינה. "השפה", חוברת א', פטרבורג 1912.

מצדד בזכות המבטא האשכנזי; המבטא הספרדי קובע את נשמת השירה העברית הכתובה במשקל טוני. חסידי המבטא הספרדי מדקדים בנגינה, אבל אינם מוקדקים במבטא גופו. צריך שהדיבור יהיה כולו אשכנזי או כולו ספרדי.

ד"ר א. צפרוני. לשאלת המבטא העברי. ספר שנה של ארץ ישראל. שנה א', תל-אביב, תרפ"ג.

בזמן שהשפה היתה מדוברת בפי העם, היו לה מבטאים שונים, חוץ מהמבטא הרשמי, שנשמר ביהודה. מוטר סקירה היסטורית על המבטא והנגינה שבתקופות הקדומות.

ז. ז'בוטינסקי. תרי"ג מלים. "שבילי החנוך", שנה ב', חוברת ב', תרפ"ו.

רואה בכתיב העברי מכשול גדול להפצת השפה והספר העברי; מציב שורה של תיקונים, ביניהם חצי-נקוד וכתיב מלא.

מ. ב. שניידר. תורת הלשון בהתפתחותה. חלק ב' (118-130) וילנה.

מחקר מדעי על המבטא והפונטיקה (ההברון) העברית ע"פ היקש עם לשונות שמיות.

מ. צ. סגל. יסודי הפונטיקה העברית. ספריה היסטורית-פילולוגית, ירושלים, תרפ"ח. נסיון מדעי לסדר שיטה מוגמרת של ההברון העברי על יסוד המבטא הסברני.

א. ד. גורדון. הדיבור העברי. (בדבר המבטא). כל כתבי. כרך ד' דף 231, תל-אביב.

מצדד בזכות המבטא האשכנזי. כבואנו עתה להשיבה (את הלשון) לתחיה, עלינו להשיב לה את צורתה ואת רוחה, כפי שנשתמרו חיות כלבנו, שנשתמנו החיה בעת חיה, ולא להחזיר לה נשמה נאלצת מעברנו הרחוק.

א. צ. אידלסון. ההברה העברית. "השלוח", כרך כ"ח, אודיסה 1913.

אם נסקור על ההברה העברית מבחינת גלויית השונים בכל תפוצות ישראל בימינו נמצא, שבמקום שני מבטאים — המורחי והמערבי — יש לנו באמת תשש הברות שונות של: 1) יהודי תימן, 2) פרס ובוכרה, 3) דגיסטן, 4) היהודים האשכנזים, 5) הכבלים, 6) השומרונים, 7) הסוריים והספרדים,

(8) המרוקנים (9) והפורטוגזים. המחבר בא לידי מסקנה, שבנם ישראל נשתמרו שתי הברות מקבילות עיקריות. את השאלה: איזו היא ההברה הנכונה שנחזיק בה? הוא מציב לנסח: איזו הברה ניצור לנו, שתהי משותפת לכל חלקי האומה? הברה חדשה זו תהי רק ספרותית, והעם יוסיף לדבר בהברות שונות.

צבי הר-זהב. (א) הכתיב; (ב) הכתב; (ג) טיב הכתיב המלא; (ד) הכתב הלאומי והכתב הלאומי. "לשון דורנו", תל-אביב, י"ג להכרזת בלפור. הכתיב המלא וגורמיו בימינו; תקלת השיטות החדשות לתקלת הקריאה. הצורך בכתיב חסר ובניקוד. קדושת הכתב העברי. הכתב הרומי יביא אך רעה לשוננו.

יעקב נתנאל. הכתב והכתיב. "סנה", 169-178, 262-272, ורשה, תרפ"ט. המצאת הכתב העברי הקדמון (כתב ליבונאה). דרגות ההתפתחות של הכתב. מגרעות הניקוד. מתנגד לחילוף כתבו בכתיב לטיני. מוחה בקורת על תיקוני-כתיב שונים שהוצעו בזמן האחרון. מציב שיטה חדשה של אמות-קריאה עצמאיות.

מ. ב. שניידר. על הכתב והכתיב. "סנה", דף 527-611, ורשה, תרפ"ט. תשובה על מאמרו של יעקב נתנאל. סותר את השערותיו שהכתב הנכונני-עברי הומצא על ידי העברים, שהאותיות העבריות היו בזמן מן הזמנים דו-צליליות וכו'. מבטל את טענותיו על מגרעות הניקוד המקובל. אינו רואה שום תועלת בשנוי הכתיב; לתקלת הקריאה צריך להדפיס הכל בניקוד שלם.

י. כ. הניקוד המקוצר. "סנה", דף 96-91, ורשה, תרפ"ט. חסרון הניקוד מקשה על קריאת הספר ומשבש את הלשון בפי הקוראים. לרגלי יוקר הניקוד המלא, מציב להדפיס ניקוד מקוצר וקובע כללים מסוימים של ניקוד זה.

ד. ילין. הכתיב העברי. (הרצאה) "זכרונות של ועד הלשון", מחברת ה' ירושלים, תרפ"ה.

הרצאה בועד הלשון על שאלת הכתיב, ביחוד על כתיב מלא וחסר. אחרי ההרצאה השתתפו בויכוחים: ד"ר י. קלוזנר, א. מ. ליפשיץ, איתן, זוטא, ד"ר נ. סלושץ, מיוחס, בן-יהודה.

י. אפשטיין. שאלת המבטא בתיאטרון העברי. "במה", תל-אביב, חוברת א-ב. תרצ"ג-תרצ"ד.

שפת-הבימה נחשבת לשון-המוסד הראויה לחיקוי. ראשית התהוותו של המבטא המזרחי והגורמים שסייעו להתקבלותו בא"י. את המבטא המזרחי קבלנו לא בשלמותו. למדנו רק להטעים את הנגינה מלרע, לבטא את ה' הרמוית כדגושה, אבל לא למדנו לבטא ה', ט, ק, ש, את התנועות החטופות, שוא נע, גם לא להכפיל את האות המסומנת בדגש חזק. מבטא את הצורך לתקן את המבטא מבחינה מעשית.

מפעולות ועד הלשון. "לשוננו" כרך ג' חוב. א' תר"ץ.

דין וחשבון של האספה הכללית של ועד הלשון, מוקדשת לשאלת הכתיב המלא והחסר. בשאלת הכתיב הרצו ה' דוד ילין, ביאליק, י. קלוזנר ואפשטיין. השתתפו בויכוחים סגל, מיוחס, ריבלין, ד. שמעוני וכו' וא. מ. ליפשיץ.

VIII אמנות עברית

י (הודה) ס (ולודוה). הבמה העברית. "השפה", תרצ"ב חוברת ב', פטרבורג. סקירה על התפתחות הבימה העברית הלוודאית והביאליסטוקאית.

ח. נ. ביאליק. האמנות הטהורה. (להוסד חברת "חזיון") "כל כתבי", ספר ב' ברלין, תרפ"ג.

בשעה שעבודת התחיה נתגלתה בכל שדות התחיה, עמדו האמנים הישראלים מרחוק וספלו ב-אמנות טהורה. אבל טוף טוף הופיע גם האמן העברי עם תכנית עבודה מעשית. המשוור מברך את בונה האמנות התיאטרונת והמוסיקלית בארץ; דורש מהאמנות, שלא רק תשעשע את העם, אלא גם תחנך אותו. לבסוף מראה שהאמנות התיאטרונת לא היתה זרה לעמנו, ובכמה מחזיונות הנביאים אנו מוצאים יסודות תיאטרונים.

ח. נ. ביאליק. א. ל. פסטרנק. "כל כתבי" ספר ב', ברלין, תרפ"ג. כרקטריסטיקה של הצייר היהודי, האקדמיקן א. פסטרנק. בסוף המאמר, מדף שי"ב עד שי"ה, קובע המחבר את יחסו לאמנים היהודים, אשר הפנו ערפם לעמם וילכו לרעות בשדות זרים.

חיים גרינברג. על הבימה העברית. (הרצאה) דו"ח של ועידת-תרבות הראשונה בפולניה, "תרבות" חוב. ג', ורשה, תרפ"ב.

הנחות המרצה: (1) תרבות לאומית שלמה צריכה להקיף גם את מקצוע האמנות התיאטרונת; (2) התיאטרון הדרכתי מסייע להפצת הלשון; (3) גואל את הכוחות והכשרונות הדרמטיים ומכוונם כלפי יצירה לאומית מקורית; (4) אין לנו מסורת תיאטרונת; (5) אין אנו רוצים בתיאטרון עברי סתם. בתיאטרון שלנו צריך שתתגלגל הנטיית הנפשיות וצורות ההבעה והביטוי, המיוחדות לנו; (6) עלינו להכשיר את העם לקראת בנין התיאטרון העברי; עלינו לפתח ולהפיץ תרבות תיאטרונת.

א. פטקין. "הבימה". "רמון", חוברת ג', ברלין, תרפ"ג.

הבימה העברית המוסקבאית מ-1917 עד 1921; אפיה ומהותה של האמנות התיאטרונת אצל חובבי הבימה המוסקבאית; ניהול בקרתי של הדמויות: "האחות הבכירה", (ש. אש), "השרפה" (י. ל. מרץ), "היהודי הנצחי" (פינסקי); הערכת המשחקים ומשחקם; דרכה של הבימה.

א. צ. אידלזון. תולדות הנגינה העברית. הוצ. "דביר", תל-אביב-ברלין, כרך ראשון, תרפ"ד.

מוכיח מציאותה של נגינה עברית מקורית. מטפל בנגינה העברית הקדומה. מרמז: הטעמים, נגינות התורה (של יהודי בכל, פרס, בוכרה, טוריה, מרוקו, צפון אפריקה, נגינת הספרדים בצרפת, אנגליה, מצרים וא"י, נגינת יהודי ליטא, אשכנז ועוד). נגינות הנביאים, נגינת המגילות, דניאל, איוב, משלי, תהלים — אצל יהודים בארצות שונות. מהותה של נגינה לאומית. נוסח התפילה. נוסחאות הסליחה וחתמינה.

אשר ברש. הריקוד והרקד. "ברוך אגדתי", הוצ. "הדים", תל-אביב, תרפ"ה.

ההצגה היהודית — המקור והחומר ההולכי של הריקוד העברי, הדינמיקה [התנועתית של הגויים והיהודים. הסינוסה של אמנות הריקוד, הציור, הנגינה והשירה. אגדתי — חלון האמנות הריקודית. כסות יצחק כ"ץ ומנשה רבינוביץ על אמנות הריקוד.

ח. נ. ביאליק. דרכי התיאטרון העברי. "במה", תל-אביב, הוצ. "חוג-הבמה", תרצ"ד.
היסודות חדרמטיים והתיאטרוניים בספרותנו העתיקה. שלש תקופות בהתפתחות התיאטרון האירי. זכרונות
על ראשית עבודתה של הבימה המוסקבאית, תפקידי הבימה וערכה: פרסום של ישראל ברכים;
גיבוש הסגנון העברי ואופן הדיבור, ההצגה, התלבושה. הרמת הלשון העברית המדוברת, הוולגרית
למדרגה של שפת גריבים, לשון בני עיון.

ג. חנוך. "הבימה" בשנותיה הראשונות. "במה", חוברת א', 1933.
סקירה על התפתחות הבימה העברית במוסקבה. עבודת-ההכנה וההצגות הראשונות. סטניסלבסקי
וכטנגוב. חימוש הרפרטואר.

אנציקלופדיה ישראלית. "אמנות". הוצ. אשכול, ברלין-ירושלים, כרך 2.
אמנות במקרא, במדרש ובתלמוד; מימי הבינים עד ימינו. אמנות יהודית בימי הבינים, — בספר
בצרפת, בגרמניה, בבוהמיה, בפולניה ובאיטליה. אמנות יהודית בעת החדשה. נוגע גם בציוני כחבייה,
באורנטזט עברי וסגנוני האומיות.

מ. בחיט. התיאטרון העברי. "שאלות היום", חוברת ד' וילנה, 1918.
דן בשאלת התיאטרון העברי, הרפרטואר הרמטי. התיאטרון צריך להיות עממי ומותאם לתפישת הקהל.
דורש לייסד בית ספר דרמטי ומוסיקלי בגולה.

IX. א. החינוך העברי.

(תולדותיו ומצבו בארצות שונות).

ד"ר ש. י. טשרנא. תולדות החינוך בישראל. חוברת א' — תקופת המקרא.
הוצ. "גלים", וילנה, תרפ"ט. חוברת ב' — תקופת התלמוד. הוצ. "גלים" וילנה, תר"ץ.
מחקרים על תולדות החינוך בישראל. חוברת א': החינוך בתקופת המקרא; חניכים; עניני חינוך;
דרכי חינוך; מחנכים. החוברת ב': התלמוד בתור מקור לתולדות החינוך ולחורתו; ערך החינוך
בישראל; התפתחות ביה"ס; הילד בבית אב; ביה"ס וסדריו החיצוניים; ילדי ביה"ס לפי גילם
וכשרונותיהם; חינוך הילדות; מלמדי-החינוך; תוכן הלימודים ודרכי ההוראה וכו'.

ד"ר יצחק מירקין. תולדות החינוך וההוראה. ירושלים, תרפ"ד.
הספר (עובד לפי ספרי י. שיפס, ק. היילמן, א. מונקה ואחרים) כולל קיצור תמציתי של קורות
הפדגוגיה הכללית. שני הפרקים הראשונים דנים על החינוך וההוראה בישראל בימי קדם: בתקופת
השופטים והמלכים ובתקופת הסופרים ואנשי הכנסת הגדולה, התנאים והאמוראים.

ד"ר מנחם שטיין. החינוך היהודי במצרים בתקופה ההלניסטית. "דבר המורה",
ורשה, תר"ץ, חוברת ה'.

החינוך היהודי באלכסנדריה של מצרים, צ"ס ספרי מילון האלכסנדריני והחכמת שלמה.

ד"ר מ. גינמן. התורה והחיים. בארצות המערב בימי הבינים. 3 כרכים. הוצ.
אחיאסף, תרנ"ז-תרנ"ט.

קורות היהודים בגרמניה, צרפת ואיטליה, מהמאה ה-XI עד המאה ה-XV. הספרים מכילים שפע
ידועות על מצב החינוך העברי בארצות הנ"ל. המחבר מפרסם גם מקורות השופכים אור על החינוך

שמחה אסף. מקורות לתולדות החינוך בישראל. (2 כרכים). כרך א' — תרפ"ה,
כרך ב' — תרצ"א, תל-אביב, הוצ. "דביר".

מקורות לתולדות החינוך בישראל מראשית ימי הבינים עד ראשית המאה ה"ט. כרך א' מכיל את
המקורות לתולדות החינוך העברי בצרפת, אשכנז, מורביה ובוהמיה, פולין וליטא. כרך ב' מקיף את
ספרד, צרפת הדרומית, איטליה, ארצות המזרח וא"י, מביא קטעים מתוך שאלות ותשובות, פירושים
על התורה והתלמוד, ספרי דרש ומוסר, פנקסי קהלות ובתי ת"ת, צוואות, ספרות יפה וכו'.

מרדכי בן הלל הכהן. "כל ישראל חברים". "החינוך", שנה א' תר"ע-תרצ"א.
פעולת החברה כ"ח בשדה ההשכלה. בקורת על פעולת החינוכית. הכנית הלימודים של בתי הספר
העממיים מיסודה של כ"ח.

* * * שנת היובל לחברת "מרבית השכלה בישראל ברוסיה". "החינוך", שנה רביעית
חוברת ב-ג, תרע"ד.

א. ז. רבינוביץ. תולדות החינוך וההשכלה של היהודים ברוסיה. "החינוך",
שנה שלישית, תרע"ב-תרצ"ג.

ראשית התיסודות בתיה"ס ברוסיה. יחס הממשלה הרוסית אל החינוך היהודי. השפעת ריב"ץ על
תיקוני החינוך. החוק של 1844. ביה"מ לרבנים בורשה. ספרי הלימוד לידועת היתדות. גורל ה-חור'
והישיבות אחרי החוק של 1844. ישיבת המוסר, ישיבת חב"ד, ישיבות לידא ואודיטה. ביה"מ לרבנים
בולנה ובזיטומיר.

מנשה מרגלית. דור ההשכלה ברוסיה. וילנה, תר"ע. (ביבליוטיקה של "הד הזמן").
מונוגרפיה על תחילת ההשכלה של יהודי רוסיה החל משנת ה-40 של המאה שעברה. עסקני החינוך
הראשונים. יחס היהודים אל ההשכלה. בתי הספר הראשונים ואפס. פעולת הור' ליילינטל. שני
בתיה"מ לרבנים ותכנית הלימודים שלהם.

ש. טשרנוביץ. בני משה ותקופתם. ורשה, תרע"ד, דף 141-142.

פעולת "בני משה" בשדה החינוך העברי.

ח. א. זוטא. בראשית דרכי. (לתולדות ביה"ס העברי) ירושלים, תרצ"ד, הוצ.
של "חרמון".

תיאור אוטוביוגרפי של ראשית החינוך המודרני. הספר מעביר לצינינו תמונת חיות מחבר הקרוב.
א. מ. ליפשיץ. החדר (תכונתו ושיטתו) "התקופה", כרך ז', הוצ. שטיבל, ורשה 1920.
כרסריסטיקה של המלמד, יחס הציבור וההורים אל ה-חדר; צורתו החיצונית וחיי הילדים בתוכו;
תכלית הלימודים ושיטתם; שלשת דרגי ה-חדר: חדר הדרדקים, חדר החומש וחדר הגמרא. השקפה
כללית על יחס השיטות המרבותיות (הפילוסופיות, הקבלה) אל ה-חדר. היחס הבקראי של ההשכלה
אל ה-חדר. השאיפה לחדש את ה-חדר בתקופה הלאומית הולידה את ה-חדר ומחוקק.

ד"ר י. שאצקי. המלחמה בעד השפה העברית בבתי"ס של הממשלה בפולין
"שבילי החינוך". שנה רביעית, תרפ"ח-פ"ט.

ד"ר א. טרטקובר. בתי הספר של הציבור היהודי בפולין. הוצ. המכון לחכמת
ישראל בורשה, תרצ"ג.

מחקר על בתי הספר היהודיים בפולין לסוגיהם הציבוריים השונים. מהותם האידיאולוגית ושיטתם. מספרים סטטיסטיים.

ד"ר ירמיהו פרנקל. החברה ובית הספר. "ספר השניה", תרפ"ט-תר"ץ, לודז. הזאמר המוקדש לזיכורו של ד"ר מרדכי זאב הירודא, מטפל בבירור אפיו ומהותו של בית הספר הלאומי בגולה על הרקע ההיסטורי של מצב החינוך היהודי בארצות שונות לפני תקופת המלחמה ואחריה, הטיפול של בה"ס התיכוני מיסודו של ד"ר ברודא.

* * * הגימנסיות העבריות בפולניה. "תרבות" שנה שלישית, חוברת ד', תרפ"ה. ד"ר שמעון ברנפלד. החינוך העברי בארצות המערב. "החינוך", שנה ג', תרצ"ב-צ"ג.

בארצות המערב אין חינוך עברי לאומי מצוי. היהודים פורשים לצד הטמיעה, ואפילו המעולים שבהם מסתפקים בחינוך דתי שאף הוא הולך ונחלש.

ד"ר סימון מרכוס. לתולדות החינוך העברי בבולגריה. "מזרח ומערב", כרך ד' דף 152 ירושלים, תר"ץ.

החינוך העברי בבולגריה במאה השבע עשרה ושמונה עשרה. החינוך העברי אחרי שחרורה של בולגריה מעול התורכים. הפעולה החינוכית של "אליאנס". השפעת התנועה הציונית על התנועה העברית.

ד. ויניצקי. לתולדות בית הספר העברי בביסרביה. "פרודות", הוצ. "תרבות" קישינב, תרצ"ד.

מצב החינוך העברי לאחר הספחה של ביסרביה לרומניה. משנת 1919 עד חצי 1922 — תור הזהב של החינוך העברי, מכאן ואילך — תקופת הריאקציה. קיפוז הזכויות של החינוך העברי. מלחמת הציבור היהודי בעד זכויות החינוך העברי. המצב החמרי של החינוך. הוצאת ספרי לימוד עבריים. גני"חילדים ובתי-הספר העממיים.

ד"ר דוד קימלפלד. התנועה העברית ומוסדות החינוך בבוקובינה ובטרנסילבניה. "פרודות", הוצ. "תרבות", קישינב, תרצ"ד.

החינוך העברי בבוקובינה אחרי המלחמה העולמית. הגימנסיה הממלכתית לידי ישראל. העברית בתור לשון חובה בבתי-הס העממיים הממשלתיים. ההסתדרות "שפה עברית" ופעולתה. הקורסים למורים עבריים. החינוך העברי בטרנסילבניה. השפעת ההתבוללות הפולנית ורסיון התנועה העברית.

נתן ביסטריצקי. החינוך העברי בגולה. (נדפס גם ב"מאזנים") תל-אביב תרצ"ג. החינוך העברי ברומניה, ליטא, לטביה ואסטוניה. בארצות הבלטיות וברומניה עצם קיומו של בי"ס עברי הוא שאלה בפני עצמו; אבל בליטא שבה נמצא חינוך עברי מסודר, יש לגולל את שאלת התוכן של בה"ס העברי. המחבר מציין כמה תופעות חיוביות בחינוך העברי הליטאי מצד צורתו; אבל תוכן ביה"ס אינו מביע את רצונו.

ד"ר י. ה. גרינסטון. ראשית החינוך העברי באמריקה. "שבילי החינוך", שנה תרפ"ה חוברת א'.

בתי הספר הראשונים מיסודו של קהילות ספרד ואשכנז בניו-יורק. אפים של בתי-הס עד סוף המאה הי"ט. ה-סוגריי סקולס וה-מישיון סקולס.

* * * החינוך העברי באמריקה.

שורה של מאמרים ודינים וחשבונות על החינוך העברי בניו-יורק (י. קנוביץ), בפילדלפיה (ש. מ. ולוצקי), בבלימור (י. סיקר), במיניאפוליס (ש. גלב), בניו-אורליאנס (ש. שפאל), בסן-פרנציסקו (א. טוליר ו. מנוחין), בפיטסבורג (חורנשטיין), בבוסטון (ו. ל. חורביץ). נדפסו ב"שבילי החינוך".

צבי שרפשטיין. עשרים וחמש שנה חינוך עברי באמריקה. "ספר השנה ליהודי אמריקה", תרצ"ה.

סקירה כללית על דרכי התפתחותו של החינוך העברי באמריקה ב-25 השנים האחרונות; תקופת הפריחה והגידול של בתי הספר העבריים באמריקה; סמינריונים למורים; יחס ההורים והציבור אל החינוך העברי; מצב החינוך העברי בהווה והדאגה לעתיד.

אברהם לוין. החינוך העברי באמריקה. "הד החינוך", שנה שניה, תרפ"ח, ירושלים. התפתחות החינוך העברי בארצות הברית מראשיתו עד שנת 1928. פעולת "לשכת החינוך העברי". שימורו של החינוך העברי. מצב המורים. חינוך הכנות.

א. ולדשטיין. החינוך העברי באמריקה. "החינוך", שנה רביעית, חוב. ב-ג, תרצ"ד.

א. ד. צדרבוים. מספרים. "שבילי החינוך", שנה רביעית, תרפ"ט.

ידיעות סטטיסטיות על החינוך העברי באמריקה.

ישראל קנוביץ. מצב החינוך העברי באמריקה. "לוח אחיעבר", תרצ"ח. מספרים ועובדות על מצב החינוך העברי בארצות הברית, כיוון בתי-הספר, תכנית הלימודים של בתי-הס, מצבם החמרי והרוחני.

מ. גליק. למצב המורה העברי באמריקה. "שבילי החינוך", שנה ב', חוברת ד'. מספרים ע"ד משכורת המורים לסוגיהם בביה"ס העבריים באה"ב.

ד"ר עמנואל גמראן. המורה העברי באמריקה. (הוצאה) "שבילי החינוך", שנה ג. חוברת ד'.

מספרים סטטיסטיים ע"ד המורים הנמנים על אגודת המורים בניו-יורק, ג'ס, השכלתם העברית והכללית, מצבם החמרי, החברתי והשקפתיים.

ד"ר א. דושקין. דרגת משכורת למורים עבריים. "שבילי החינוך", שנה שלישית, תרפ"ז.

ד"ר שמעון גינזבורג. לחשבונה של תקופת. "שבילי החינוך", שנה שניה, חוברת ו'.

סקירה על ההישגים במשך 15 שנים של החינוך העברי המתקן באמריקה.

ד"ר מ. ז. רייזן. ה"סוגריי סקול" (ביה"ס ליום ראשון) "שבילי החינוך", שנה א', חוב. ב' תרפ"ה.

מותח בקורת חריפה על בתי-הספר מטיפוס זה, המקציעים שתי שעות בשבוע ללימודים עבריים. דורש לבטלם וליצור במקומם בתי-ספר גורמליים, יומיים.

א. מהות החינוך העברי ובעיותיו

אחד העם. החינוך הלאומי. (נאום) „על פרשת דרכים“, חלק ד', דף קלג'.
קובע את היסודות של החינוך הלאומי. גאון סולמוסי נגד העסקנים של „חברת משיצי השכלה“ אשר התנגדו להנהגת חינוך עברי לאומי בבתי הספר של החברה.

ח. נ. ביאליק. על „החינוך והלשון“ (דברים שבעל פה) הוצ. „דביר“, תל-אביב, תרצ"ה.

„לימוד חזרות“ בזמנים הקדמונים. קלקותיו של החינוך הישן. הלשון העברית – יסוד מוסר של החינוך העברי.

פנחס שיפמן. תרבות וחינוך. כרך ראשון: מסכת חינוך. תל-אביב, תרצ"ד, הוצ. א. י. שטיבל.

קובץ מאמרים שנתסרכו בזמנים שונים ב„השלוח“, „תרבות“, „חד החינוך“ וכו'. כולל מאמרים מתודיים-דידקטיים „על לימוד חזנות“, הלשון והספרות בבית-הספר, גם מאמרים על מהות החינוך בכלל ועל הפרובלמטיקה הלאומית-דתית של החינוך העברי.

יוסף ויתקין. החינוך העברי. כל כתבי. גם הוצ. „עבריה“, אודיסה-קרקה, תרס"ח.
על שיקום בא"י המרכז הרוחני והגשמי עלינו לחזק ולחדש את החינוך הלאומי בגולה. לבית ספרנו (חדש ארבע מטרות: 1) בריאת ספירה עברית ארצי-ישראלית מסביב לתלמידיו; 2) תחית השפה העברית בניהם וגטיפת אהבה אליה בלבותם; 3) פיתוח השקפת עולם עברית ומוסר היחידות; 4) חיזוק הגוף ופיתוח אהבת הטבע.

א. מ. ליפשיץ. הומניסמוס יהודי. „השלוח“, כרך ל"ז, ירושלים, תר"ץ.
מהות החינוך ההומניסטי בהשתלשלותו ההיסטורית. המחבר מתנגד לחינוך ריאליסטי ומרים על גם את החינוך ההומניסטי הלאומי. מעמיד במרכז את הלימודים היהודיים (היסטוריה ישראלית, ספרות עברית, לשון); צריך להקציע מקום מורחב גם למקרא ולתלמוד. נוגע דרך אגב גם בשאלות תרבות, הקשורות באידיאלי החינוך. בשאלות חנ"ל מטפל המחבר גם במאמרו: „גמנסיון עברי“ שנוסס ב„השלוח“, כרך כ"ב.

ד"ר נ. סורוב. לעתידו של החינוך העברי. „מקלט“ ד' ספר עשירי, ניו-יורק, תר"ץ.
מבחין בין שני מיני חינוך: טבעי ומלאכותי. החינוך בארץ הוא טבעי או לכהס"ח מתקרב לטבעיות. החינוך בגולה הוא יציר מלאכותי, אבל אסור לחזניה גם אותו, ועלינו להשתדל לקרבו לשיטוס גורמלי בכל האמצעים, ובעיקר: ע"י הכשרת מורים, הכנת ספרי לימוד טובים ויצירת סביבת עברית מסביב לבית-ס.

רב צעיר. ע"ד החינוך הדתי בביה"ס. החינוך, שנה ב' תרע"א-עב.
לימוד הדת בבית ספרנו צריך להשען על המקורות הראשונים: התנ"ך, האגדה, ההלכה, ע"ס ההבנה המסורתית. כדאי לתת לתלמידים במחלקות העליונות מושג על דעות הרמב"ם ולהקנות להם ידיעת תורתו ע"י ליקוטי-פרקים, המציגים ביותר את היהדות ההלכתית, כלשונו ובכנגדו של הרמב"ם.

ד"ר ש. טשרנו. לשאלת החינוך הדתי. „שבילי החינוך“, שנה א' חוב. ג' תרפ"ו.
הדת, בתור רגש נשגב, לא תיבטל לצולם. לא נמוע הדבר, שאנו עומדים בסני תחיה דתית בעולם.

ומשום זה עלינו לספח את היסוד הדתי בחינוך. דורש מאת חמורה שידגיש את הערכים האידיאליים הדתיים בתנ"ך ובתלמוד וישרישם בלבות התלמידים.

ד"ר נ. סורוב. הדת והלאומיות בחינוך. „מקלט“ ב' ספר ה' דף 166, ניו-יורק, תר"ץ.
השפעתה של הדת הולכת ובתרוספת בדורנו ומסני זה יש להעמיד את היסוד הלאומי במרכז חינוכנו ולהלביש גם כמה מחזיונות דתיים לבוש לאומי. מאידך גיסא אסור להעליב את רגשותיהם הדתיים של המורים. על ההסתדרות הציונית לתת אפשרות להרדים ליצור בתי-ספר ברוחם, בהתאם לרצונות תקופתנו, והן: תחית העם ובנין הישוב.

א. ז. רבינוביץ. שאלת האמונה והדת בחינוך. החינוך, שנה ב', תרע"א-ב.
המלחמה בדת בתקופת ההשכלה אצל אומות העולם ואצל היהודים. השתנות תחם לדת בשנים האחרונות. מקום הדת בחינוך אצל העמים. אין חינוך לאומי-עברי בלי דת.

חיים הירשזון. תורת החינוך הישראלי. סצאני, רומניה.

ד"ר ירמיהו פרנקל. שאלת החינוך הדתי ולימוד הדת בבה"ס העברי. „ספר השנה“, תר"ץ-תרצ"א, לודו.

התוכן: 1) פתיחה. 2) תולדות התכנית ללימוד הדת. 3) לימוד הדת ופיתוח אישיות התלמיד. 4) הערך ההכרחי והלאומי של החינוך הדתי. 5) המופנט העממי. 6) שאלת לימוד התלמוד. 7) תכנית לימוד הדת הכוללת: ליטורגיקה, תורת המוסר ותורת האמונות והדעות.

ש. ל. הורוץ. ספר הדת והחינוך. ניו-יורק, תרפ"ו.

מאמרים על החינוך העברי בכלל ועל החינוך הדתי בפרט. רצופה תכנית לימודים לבית ספר עברי לאומי-דתי.

ד"ר ש. ברנפלד. יסודות החינוך העברי. „החינוך“, שנה שלישית, 23-11.
חינוכנו הלאומי צריך להתבסס על ידיעת השפה העברית, הספרות העברית וההיסטוריה הישראלית. אל לנו להבדיל בין יהדות ואנושיות. בבית ספרנו הלאומי צריכות הן להתמזג להטיבה אחת. החינוך הפלא והשלם יכול להתפתח רק בארץ ישראל.

א. שטיינמן. היסוד בחינוך. „החינוך“, שנה שמינית, חוברות ב', ד', ז', תרפ"ה.

ד"ר י. טהון. דרכי החינוך העברי ומגמתו. „תרבות“, שנה א', חוברת א', תרפ"ב.

א. שטיינמן. העולם כתמונה או לחקר ז' שאלות בחינוך. „ספר היוכל של הסתדרות המורים“, ירושלים, תרפ"ט.

שבע שאלות: 1) החינוך – תכנו מהו? 2) האפשרי הוא? 3) למי? 4) זכות? על החינוך? 4) אמת או שקר בחינוך? 5) התכלית החינוכית מהי? 6) יחסנו לדת או לרגש דתי בחינוך? 7) היש מקום ליסוד התיאטרי בחינוך?

ד"ר שמעון ברנפלד. יסודות החינוך העברי. „החינוך“, שנה ג', תרע"ב-ע"ג.

עיקרי החינוך העברי מראשית הימים. החינוך המוסרי – מרי רוח היחידות. יסודות החינוך הלאומי הם: השפה והספרות העברית וההיסטוריה הישראלית. חינוך עברי שלם אפשרי רק בארץ ישראל. צריך לשחזר את החוש האסתטי של הנוער ולהכשירו ללימודים באוניברסיטה העברית כשתוסד.

ח. ל. זוטא. ה"מלמד" וה"מורה". (נדפס גם ב"השלוח"), ירושלים, דפוס "אחדות", תרצ"ד.

הערכת ה"חדר" הישן, ה"מלמד". חלופי משמרות בחינוך העברי. על המורה העברי הצעיר להודיע לא רק בכיבושי הפדגוגיה המודרנית, אלא גם במידותיו התרומיות של המלמד הישן. הוגשת מיסוד המוסרי בחינוך. האידיאלים של מידות נאות ומעשים טובים צריכים להיות דקו למורה הצעיר.

י. גלס. החדר המתוקן. הפדגוגי, שנה שניה, חוברת ד-ה, תרס"ד.

ק. ויטמן. לאן? (לכירור מטרות החינוך העברי), "שבילי החינוך", שנה א', חוברת ד', ה' תרפ"ו.

מעמיד במרכז החינוך תפקיד מוסרי ברוח אידיאלי הנביאים והיהדות, הבית וביה"ס הכללי משפיעים לרעה על רגשותיו המוסריים של הילד. בעיקר ביה"ס הכללי מקנה לילד את האמונה בכח הזרוע, על ביה"ס העברי לטעת בלב חניכיו את מוסר-הנביאים הנעלה.

פ. שיפמן. החינוך הלאומי. "העולם", גליון ט"ז, תרפ"ט.

לחינוך סבחו אחד: הכשרון לעמוד בסגני גחשולי החיים, החינוך הישראלי צריך להיות מותאם לשעת חירום, ומשום כך עלינו לשוב אל העבר, אל תרבותנו החמורה, הקדושה, שידענו לרסן את האומי של העם הישראלי. עלינו להעלות את החינוך למדרגה של חובה, של מצוה דתית.

מ. ב. שניידר. לשון בית הספר היהודי. "שאלות היום", וילנה, תרצ"ט חוברת א' ב', ג'.

ריב העבריים והאידישאים בשאלת לשון החינוך, יחס היהודים אל הלשון העברית ולשון הגולה. ביטול נימוקיהם של המתנגדים לעברית, בתור שפת הוראה. בית הספר העברי ואחדותו.

ד"ר נ. טורוב. דרישותינו בנוגע לתכנית ולרוח של ביה"ס העברי. "שבילי החינוך", שנה שלישית, חוברת ד', תרפ"ח.

ד"ר נ. טורוב. חינוך עברי וחינוך יהודי. "שבילי החינוך", שנה א', חוב. ג', תרפ"ו.

הגדרת המושגים של חינוך עברי ויהודי. החינוך העברי מקנה ידיעת היהדות והיהודי — ידיעות על היהדות, יש צורך גם בחינוך יהודי בחנאי שלא יזיק לחינוך העברי.

ז. ז'בוטינסקי. שפת ההשכלה. (הרצאה) "השלוח", כרך ל', אודיסה 1914. דורש, שהשפה העברית תהיה לא רק שפת הלימודים העבריים, אלא גם שפת הלימודים הכלליים.

ד"ר א. קון-שחטר. השפה העברית והחינוך. "שבילי החינוך", שנה ג', חוב. ג-ד. חגיגות על קרבת השפה העברית לחינוך; השפה ורוח העם; תכונת השפה העברית וערכה בחינוך העברי.

א. אורינבסקי. הכנת מורים. "תרבות", שנה א', חוברת ב', ו' תרפ"ב.

ד"ר נ. טורוב. הכנת מורים. "החינוך", קובץ פדגוגי, תרצ"ט.

ל. חזן. תפקידו של הכורה העברי בשעה זו. "תרבות", שנה ראשונה, חוברת ז', תרפ"ב.

י. אפשטיין. ההכשרה המקצועית של הגננת. "גננו", חוב. ד-ה, תרפ"ב.

ד"ר נ. טורוב. לתקנת החינוך העברי באמריקה. "שבילי החינוך", שנה א', חוברת ה', שנה ב', חוברת ו-ז, ניו-יורק.

הליקויים שבחינוך העברי באמריקה טעונים תיקון. הדרך המיביעה לתיקונם היא — ייסוד גני ילדים עבריים מתוקנים, הכשרת גננות ומורים וביסוס החינוך העברי על רעיון התחיה הלאומית.

ג. פינס. נחיצות גני ילדים עבריים, תכניתם ותועלתם ע"פ תורת פרבל. "הפדגוג", שנה א', חוברת ב', תרס"ג.

י. יחיאליציק. גן ילדים בתור פרוודור לחדר. "הפדגוג", שנה א', חוב. ט', תרס"ג.

י. היילפרין. יסודות גן הילדים העברי. "הגנה", שנה א', חוברת א', ב', ד-ה, תרע"ח.

א. כהנשטם. גן הילדים — יסוד החינוך הלאומי. "הגנה", שנה א', חוב. ג-ו, תרע"ח.

יעקב פייכמן. ספרות וחינוך. "מאזנים", חוברת ב', תל-אביב, תרצ"ד.

מראה על התכנית הקלושה של לימוד הספרות בביה"ס, סיבתה — ההשקפה הפדגוגית השטחית, שצריך להפחית את האינטלקטואליות היתרה בחינוך ול"הקל" את תכנית הלימוד. צפויה סכנה של הנמכת הקוטה הרוחנית וירידת הסיפוס האינטלקטואלי-הלאומי של הדור, דורש לא להסתפק רק בספרות דורנו, אלא להכניס לחינוך את המקורות במדה הדרושה.

י. פייכמן. על החינוך. "מעברות", כרך א', יפו.

דורש להעמיד במקום רבוי המקצועות את ההתרכזות, שהיא גם סגולת הרוח העברי. על יסוד מקצוע אחד נאמן שנגחיל לילדים, נבנה הרבה, אבל על כמה יסודות רעועים לא נבנה כלום, עלינו להעמיק את רעיון העבודה בחינוך, שיהיה בו באמת הרוח החיה ולא אספרס גרידא.

ד"ר נ. טורוב. ארץ ישראל בתור גורם חינוכי. "שבילי החינוך", שנה א', חוב. ד'. אנו צריכים להכניס לתוך החינוך העברי בגולה את ארץ-ישראל ההיסטורית על ידי לימוד התנ"ך ואת ארץ-ישראל המודרנית ע"י הבלסת חיי-ההתנוונות בגולה וחיי החרות ותעצמיות בארץ.

צבי זוהר. דרכי חינוכנו. הוצ. "קרן קימת לישראל", ירושלים-ורשה, תרצ"ג. דורש להעמיד במרכז החינוך את הרעיון הארצי-ישראלי. מראה כיצד להגשימו בעבודה חינוכית מעשית.

צבי זוהר. חינוך הדור. (לפרובלמות החינוך בגולה ובארץ) הוצ. הקואופרטיב השומרי, ורשה, תרצ"א.

דורש להשליט בביה"ס את רוחה של ארץ-ישראל העובדת והיוצרת, כדי להכין את הנוצר לקראת חיים פרודוקטיביים; על בית הספר להתקרב אל תנועת הנוצר. מתנגד לחינוך דתי, אם כי מעריך את ערכה החיסטורי-התרבותי של הדת בחיינו ודורש להעמיד במקומו את החינוך הסוציאליסטי.

י. אהלי. אמצעי חשוב לחינוך ציוני. "אפקים". ורשה, 1933.

טעיון להכניס לבית-הספר חליפת סכתבים בין ילדי הארץ והגולה, מה שישלים את רוח הארץ בביה"ס.

צבי שרפשטיין. על שנוי המגמה ותכנית הלימודים בביה"ס העברי, שבי"ד החינוך, שנה א', חוב' א-ד, שנה ב' חוב. א', תרפ"ה.

מציע להתאים את החינוך לדרישות החיים, להכשיר את הילד לחיים הברותיים. למהח ולהקנות — מלבד הספרות, גם ערכי אמונה אחרים, כמו זמרה, ציור. מתפקידי החינוך החברתי הוא — לעורר בלב הילדים התעניינות בחיי הארץ.

יהודה קויפמן. החינוך החברתי. שבי"ד החינוך, שנה א', חוב. ד' וה', תרפ"ו. עלינו לפתח בילד בהדרגה את הרגש החברתי, החל מבית הספר — דרך המשפחה — עד הלאום והאנושיות. אחד האמצעים הוא — לחסוך את המחלקה למין פרלמנט, עם חליפי דעות ויחסים חיים בין הסורים והתלמידים. יש להבליט את המופנט החברתי והאידיאולוגי בלימוד החיסטוריה, המסעט העברי, המוסר והעבודה.

הוגו ברגמן. חינוך חברתי. החינוך, שנה חמישית. תרפ"א

א. ריגר. תנועת הנוער ובתי הספר. החינוך, שנה עשירית. תרפ"ז.

א. א. הורוויץ. לשאלת החינוך המדיני, עתידנו, חוב. ב', תרפ"ד.

פ. שיפמן. הסביבה והיצירה בחינוך. תרבות, שנה א', חוברת ו' וז'.

אנו שואפים לא רק לשנוי ערכי, אלא גם לשנוי חיים. ערך המשפחה בחינוך וערך החינוך בחיי המשפחה; כוח היצירה הסנימית עדיף מכוח הסביבה החיצונית. שלשת השותפים היוצרים המכריעים בחינוך הם: הילד, היוצר בכוח כשרונותיו, אוצרות התרבות העברית, שבהם גנויים כוחות היצירה של גדולי עמנו והמורה, המכניס יסודי יצירה משלו אל הפרוצס החינוכי. ערך המורה והתלמידים ביצירה החינוכית. האוטרכיזם החינוכי והעבריות השלמה.

חיים צויגל. כוחות החינוך. אפקים, שנה א' חוברת ב', ורשה, 1932.

מראה על גורמי החינוך החדשים שבאו לידי ביטוי ברחוב היהודי (תנועות הנוער, עתונות, פוליטיקה, רדיו וראינוע). בתקופת מעבר זו של החינוך להסתגל לתנאים החדשים, כדי שיוכל למלא את תפקידו במלואו.

מ. גרדון. שיחות עם הורים. הוצ. תרבות, ורשה 1928.

החבורת כוללת הרצאות כלליות לדוגמא ונועדה בשביל אספות כלליות של אבות ואמהות, הוראי התלמידים של תרבות. הרצאות (6 בטספר) מטפלות בשאלות הבאות: (1) בית הספר העברי ותפקידו; (2) התפתחותו הגופנית של הילד; (3) התפתחותו הרוחנית של התלמיד; (4) חינוך האופי של הילד; (5) כיצד לעזור לילדים בעבודתם הביתית? (6) על קריאה העצמית של הילד.

ש. שילר. בחוג החינוך. כל כתבי, ירושלים, תרפ"ו.

אין שלמות בבית-הספר, אבל היא ישנה בטבע. אם רוצים אנו בשלמות, עלינו לשוב אל הטבע ואל בית-ספר לרכוש בעתיד את כל הלימודים בטבע ומסביב לטבע.

א. מ. בייגל. חינוך עמלני לאומי. הרפ"ח, שנה א', חוב. א', ב', ורשה, תרפ"ב. תעודת החינוך העברי החדש — לשחקר את הדור הצעיר משעבודו של הספר והמורה ולהגדיל את

פעילותו של הילד. ביה"ס העמלני שואף לנתק את כל חכבלים הסכניים הכובלים את רוחו היוצר של הילד ולחנך את רצונו למעלה וליצירה.

צבי זוהר. החינוך העמלני. הוצ. ההנהגה של השוה"צ בפולניה, ורשה, 1926. הסקופינג והחינוך העמלני. זהות החינוך העמלני. רציונות של החינוך העמלני. העבודה בחור מיתוד ובחור לימוד. תוספות: הסדנאות והגן.

רפאל גוטמן. החינוך המעורב. תרבות, שנה א', חוברת ב', תרפ"ב.

מבטס את עיקרי החינוך המעורב ומבטל את נימוקי מתנגדיו.

א. לוין. יחס האבות אל חינוך הבנות. שבי"ד החינוך, שנה שניה, חוברת א', תרפ"ו.

י. ת. רבניצקי. מכתבים לבית ישראל. (10 מכתבים על חינוך). תל-אביב, דפוס הסוה"צ, תרפ"ג.

הערות על גבולות החינוך; עבודה עצמית; תור הילדות; דבר בעתו; ההושפעה והחיקוי; חינוך דתי; חינוך לאומי; הקשבה ומשמעת; ההרמוניה בחינוך; חינוך השכל והרגש; חינוך חרצון.

פרופ. פ. שניאורסון. גורל הדור הצעיר העברי. החינוך, שנה שמינית, חוברת ו', תרפ"ה.

פרופ. ד"ר פ. שניאורסון. החברה, ביה"ס והילדים הדפקטיביים. הוצ. תרבות בפולין, ורשה, תרפ"ב.

החבורת מגוללת את בעית הפדגוגיה הרפואית ביה"ס העברי. המחבר שהוא מומחה מפורסם במקצוע זה, מכניס את המורים מתוך הסברה קלה וטבעית אל סבך הפרובלימה החדשה בחינוכנו בגולה. אל המחברת רצופה אנקטה שעל ידיה אפשר לקבוע את מספר הילדים הנחשלים והבלתי-נורמליים.

פרופ. ד"ר פ. שניאורסון. בית הספר העברי והילדים הדפקטיביים. תרבות, שנה שניה, חוברת 8 ושנה שלישית. חוברת 2, תרפ"ג-תרפ"ד.

X. ביבליוגרפיה

י. ספיבק. מפתח לחומר הפדגוגי, הציוני והמעשי הנכלל בספרות הפדגוגית משנת תרס"ג עד תרפ"ח. ספר היובל של הסתדרות המורים. ירושלים, תרפ"ט. בביבליוגרמיה כוננו מאמרים מהספרות הפדגוגית הפרוידית והם מכתבי העתים: הפדגוג, החינוך, הד החינוך, שבי"ד החינוך, תרבות, הגנת, גננו, עתידנו, מסיעות ו-עלים. מתחלקת ל-46 מדורים. תוספת למעלה מ-600 שמות.

מ. פרובסט. העתונות העברית בהתפתחותה הכרונולוגית, לוח אחיאסף. תרפ"ג, שנה 13, ורשה.

רשימת העתונים והקובצים העבריים שהופיעו בארץ ובגולה משנת 1728 עד 1920. בסוף הרשימה טבלאות סטטיסטיות.

מ. פרובסט. חומר מספרי לתולדות התפתחותה של העתונות הישראלית לארצותיה, לשנותיה וזמניה החל מיום הוסדה עד סוף. "קרית ספר", כרך 2, שנה שניה, תרפ"ה-תרפ"ו, ירושלים.

החומר מכיל תקדמה קצרה ואחת עשרה טבלאות סטטיסטיות המכליטות את התפתחות העתונות הישראלית לפי חשנים, הלשונות, סדר החופשה וכו'.

יוסף לין. העתונות העברית, צמיחתה והתפתחותה. הוצ. "ילקוט", ברלין, 1928. הספר נדפס גרמנית. מכיל רשימת כל העתונים והקורבים העבריים בסדר אלף-ביתי (בלשון העברית). מסמן את סדר החופשה, שם הצורך, מקום וזמן ההופעה, המגמה ומספר החוברות שחופשו.

תפתח השאות והענינים

א.

אוניברסיטה עברית באירופה 254, 253
 בירושלים 239, 127
 אוסטרזר י. ד"ר 268
 אוסמריה 75-71
 אוסמריה 342-341 ;
 אוסישקין מ. מ. 16, 20-25, 49, 116
 127, 137, 271, 290
 אוטמושו י. 83, 208
 אופירה בלשון העברית 14, 247, 248
 "אוצר היהדות" 200
 אוקראינה 40-43
 אורבך ה. ד"ר 358
 אורי לסר 240
 אורינבסקי א. 13, 50, 291
 אורלוב חנה 240
 "אזע" 290
 "אחיאסף" (הוצ. ספרים) 199, 200, 202
 אחר העם 8-10, 15, 19-25, 70, 121, 153, 167, 172, 174, 199 - 201, 235, 264, 270
 "אחיעזר" (הוצ. ספרים באח"ב) 82
 אחרון י. 207, 247, 248
 אטינגר ח. 204
 איגוד להשכלת העברית 194
 "אידישה רונדשו" 356
 אידישיום 12, 13, 41, 150-153, 163, 164, 271, 343, 360
 אידית 37, 42, 46, 47, 68, 93, 117, 147, 148, 153-160, 162, 258, 308
 אידלסון א. צ. 205, 206, 248, 262, 266

אבטנומיה 40, 58, 61, 168, 292-294
 אבינודור המאירי ראה המאירי
 אבינוביצקי 123, 124
 אבישר דוד 128
 ר' אברהם אבן עזרא 146, 200
 אברמוביץ ש. י. ראה מגדלי
 אברטס ישראל 292
 "אגודה" (מפלגה) 294, 296, 301
 אגודות אקדמיות 7
 אגודת החברות לייסוד בתי"ס תיכוניים בפולין 281
 אגודת המורים בלבוב 55
 אדלר הרברט 78
 אדלר יוליוס ואמליה 14, 242
 אדלר יש"י 114, 271
 אדיר כורש ד"ר 269, 270
 אדלשטיין מ. 86
 אהרנוביץ י. 18
 אהרונסון י. ד"ר 13, 47, 53, 291, 307, 375
 אהרונסון מ. 96, 97
 אואלס הרומית החדשה 341-342
 אוברוב ס. ס. 263
 אוברמן י. 270
 "אוהל" (תיאטרון) 245
 אוהנה ניסן 238
 אוטרקוויציה 164, 165, 167, 193, 260, 295
 אולדנבורג 91
 אומנות 256